

"Ota kantaa kirjastokeskusteluun" - OPM:n syksyllä
2008 aloittaman verkkokeskustelun ja OPM:n julkaisujen
analyysi

Anni Lähde

**Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja
interaktiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2011**

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatitieteiden yksikkö

Informaatitutkimus ja interaktiivinen media

LÄHDE, ANNI: "Ota kantaa kirjastokeskusteluun" - OPM:n syksyllä 2008 aloittaman verkkokeskustelun ja OPM:n julkaisujen analyysi

Pro gradu –tutkielma, 69 s.

Toukokuu 2011

Gradussa analyysin kohteena olivat syksyllä 2008 Opetusministeriön otakantaa.fi -sivustolla yleisten kirjastojen tulevaisuuden palveluista käyty verkkokeskustelu sekä kaksi Opetusministeriön julkaisua, *Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka* vuodelta 2003 ja *Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet* vuodelta 2009. Tavoitteena oli selvittää, minkälaista sisältöä ja palvelua keskustelijat haluavat kirjastoilta tulevaisuudessa ja verrata näitä OPM:n julkaisujen sisältöön. Tavoitteena oli tuoda näin esiin sekä virallisen tahon että tavallisten ihmisten näkökulma.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Verkkokeskustelun osalta hyödynnettiin myös aineiston kvantifiointia. Analyysin tuloksena verkkokeskustelusta muodostettiin kaksi pääluokkaa, Kirjaston sisältö ja Kirjaston suhteet yhteisöön. Näiden alla oli kaikkiaan 12 alaluokkaa: Kokoelmat, Toiminnot, Kansalaisen tietohuolto, Palvelut, Tapahtumat, Oheispalvelut, Sisustus, Saavutettavuus, Yhteistyö/tiedottaminen, Henkilökunta, Maksut ja Yhteisöllisyys. OPM:n julkaisuista vastaavaa jaottelua ei tehty, vaan niiden sisältöä verrattiin näihin verkkokeskustelusta muodostettuihin luokkiin.

Verkkokeskustelussa ja OPM:n julkaisuissa oli paljon samanlaisia mielipiteitä, mutta myös eroja löytyi. Molemmissa korostettiin kansalaisten tasa-arvoista tiedonsaantia ja tiedonhaun ohjausta sekä monipuolisten kokoelmien ja tilojen merkitystä. Myös yhteistyö lasten ja nuorten parissa sai molemmilta kannatusta. Kirjaston saavutettavuuden kannalta verkkokeskustelussa korostettiin pidempiä aukioloaikoja ja kotipalvelua, OPM:n julkaisuissa verkkopalveluita ja kirjastojen sijaintia. Alueellinen yhteistyö sai enemmän kannatusta OPM:n julkaisuissa. Henkilökunnan osalta verkkokeskustelussa toivottiin asiakaspalveluhenkisyttä, OPM:n julkaisuissa taas korostettiin henkilökunnan koulutusta. Kirjastojen maksuttomuuden puolustaminen nousi vahvasti esiin verkkokeskustelussa, mutta OPM:n julkaisuissa se mainittiin vain ohimennen. Yhteisöllisyydestä ei puhuttu sellaisenaan kovin usein, mutta verkkokeskustelun eri kategorioissa se oli vahvasti esillä, samoin OPM:n julkaisuissa. Kirjasto siis nähtiin vahvasti kaikkien ihmisten yhteisenä tilana.

Avainsanat: yleiset kirjastot, palvelut, verkkokeskustelu, kirjastopolitiikka, sisällönanalyysi

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	4
2. KATSAUS YLEISTEN KIRJASTOJEN HISTORIAAN, NYKYHETKEEN JA TULEVAISUUTEEN EUROOPASSA.....	6
2.1 Johdanto.....	6
2.2 Toteutettua kirjastopolitiikkaa ja tulevaisuuden linjauksia Suomessa sekä kolmessa muussa Euroopan maassa	7
2.2.1 Suomi.....	7
2.2.2 Alankomaat.....	10
2.2.3 Saksa.....	13
2.2.4 Ruotsi.....	14
2.3 Käytännön kokeiluja Pohjoismaissa	16
2.3.1 Toimintaa verkossa.....	16
2.3.2 Kirjasto fyysisenä tilana	18
2.3.3 Kirjasto lähellä ihmisiä.....	19
2.4 Yhteenveto.....	20
3. NÄKEMYKSIÄ YLEISTEN KIRJASTOJEN NYKYTILANTEESTA.....	22
3.1 Johdanto.....	22
3.2 Suomi - kansallinen käyttäjäkysely	22
3.3 Iso-Britannia - kansalaisten mielipiteitä	24
3.4 Iso-Britannia - asiantuntijoiden mielipiteitä	26
4. TUTKIMUSMENETELMÄ.....	29
4.1 Johdanto.....	29
4.2 Laadullinen tutkimus	29
4.2.1 Käsitteen määrittelyä	29
4.2.2 Laadullisen tutkimuksen vaiheet	30
4.2.3 Laadullisen analyysin analyysitavat	32
4.3 Sisällönanalyysi ja sisällön erittely.....	33
4.3.1 Yleistä käsitteistä.....	33
4.3.2 Analyysin toteutus	34
4.3.3 Graduni tutkimusaineiston analyysi.....	35
5. TULOKSET	37
5.1 Johdanto.....	37
5.2 Verkkokeskustelun sisällönanalyysi	38
5.2.1 Kirjaston toiminta	38
5.1.2 Kirjaston suhteet yhteisöön.....	44
5.2 Opetusministeriön julkaisujen sisällönanalyysi	48
5.2.1 Kirjastostrategia 2010.....	48
5.2.2 Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015.....	53
6. YHTEENVETO JA POHDINTAA	59
6.1 Tutkielman tulokset suhteessa aiempaan tutkimukseen.....	59
6.2 Tutkielman keskeiset löydökset.....	60
TUTKIMUSAINEISTO	65
LÄHTEET	66

1. JOHDANTO

Syksyllä 2008 Opetusministeriö avasi otakantaa.fi sivustolla keskustelun, jossa tiedusteltiin ihmisten toiveita ja odotuksia tulevaisuuden yleisiin kirjastoihin liittyen. Keskustelun avauksena käytettiin johdattavia kysymyksiä. Otakantaa.fi on valtionhallinnon sähköinen foorumi, jossa kansalaiset voivat kommentoida valtionhallinnossa käynnistyviä tai käynnissä olevia hankkeita. Tarkoituksena on saada hallinnon valmistelutyöhön kansalaisten näkemyksiä. Keskustelut avataan kehittämishankkeen pohjalta ja niihin voi osallistua nimellä, nimimerkillä tai nimettömänä.

Gradussani tutkin tämän yleisten kirjastojen tulevaisuuteen liittyvän keskustelun ja kahden Opetusministeriön kirjastopoliittisen julkaisun, vuonna 2003 ilmestyneen Kirjastostrategia 2010, sekä vuonna 2015 ilmestyneen Opetusministeriön kirjastopoliittikka 2015 sisältöä. Tavoitteena on saada selville, mitä verkkokeskusteluun osallistuvat toivovat yleisten kirjastojen sisällöltä tulevaisuudessa. Tarkoitukseni on tuoda esiin sekä tavallisten ihmisten että virallisen tahon mielipiteitä ja näkökulmia yleisten kirjastojen kehittämisestä ja verrata näitä keskenään. Opetusministeriön julkaisuista valitsin juuri nämä kaksi, koska ne käsittelevät yleisesti opetusministeriön kirjastoihin liittyvää tulevaisuuden strategiaa 2000-luvulla kahtena eri ajankohtana. Muitakin Opetusministeriön julkaisuja aiheesta löytyy, mutta ne keskittyvät enemmän johonkin tiettyyn näkökulmaan. Ihmisten mielipiteiden selvittäminen ja esiintuominen on paitsi mielenkiintoista, myös tärkeää. Yleiset kirjastot ovat kaikkia ihmisiä varten, minkä vuoksi on tietyn väliajoin tutkia ja tuoda esiin tavallisten ihmisten mielipiteitä eri yhteyksissä. On myös tärkeää tutkia, miten lähellä virallisen tahon suunnitelmat ja mielipiteet ovat tavallisten kansalaisten näkemyksiä, jotta nähdään onko virallisella taholla tavoite kehittää asioita kirjaston käyttäjien haluamaan suuntaan. Uutta graduni tuo kirjastojen palveluista käytyyn keskusteluun ottamalla esiin sekä tavallisten ihmisten että virallisen tahon näkökulman aiheeseen ja vertailemalla näitä keskenään.

Yleisiin kirjastoihin liittyvää keskustelua ovat tarkastelleet aiemmin tutkielmissaan mm. Tiina Björkman, Ilkka Mikkola ja Marika Helovuo. Björkman tutki vuonna 2008 ilmestyneessä pro gradu -tutkielmassaan *Yleisten kirjastojen palvelujen tuotanto*.

Argumentaatioanalyysi Opetusministeriön ja Kirjastoseuran teksteistä julkaisuvuosina 2000-2004. yleisten kirjastojen palveluiden tuottamisesta käytyä keskustelua. Opetusministeriön ja Kirjastoseuran tekstien avulla pyrittiin löytämään argumentteja puolesta ja vastaan yleisten kirjastojen palveluiden ulkoistamisesta ja yhteistyössä tuottamisesta. Helovu (2004) ja Mikkola (2005) sen sijaan tutkivat töissään lähikirjastojen lakkauttamisista käytyä keskustelua lehdistössä. Helovu tutki viiden helsinkiläisen lähikirjaston lakkauttamisuhan herättämää kansalaiskeskustelua Helsingin Sanomissa vuonna 2002. Mikkolan aineisto on laajempi, hän oli ottanut mukaan myös 1990-luvulla käytyä keskustelua aiheesta.

Aloitin tutkielmani luvulla, jossa käsittelen yleisiin kirjastoihin kohdistunutta politiikkaa Suomessa ja kolmessa muussa Euroopan maassa. Lisäksi luvussa esitellään yleisissä kirjastoissa tehtyjä käytännön kokeiluja Pohjoismaissa. Kolmannessa luvussa keskityn yleisten kirjastojen palveluista tehtyihin kyselyihin. Neljännessä luvussa vuorossa on tutkimusmenetelmän esittely ja viidennessä aineiston tulosten esittely. Gradun päättää Yhteenveto ja johtopäätökset.

2. KATSAUS YLEISTEN KIRJASTOJEN HISTORIAAN, NYKYHETKEEN JA TULEVAISUUTEEN EUROOPASSA

2.1 Johdanto

Luvussa esittelen ensin yleisten kirjastojen menneisyyttä, nykytilannetta ja tulevaisuutta Suomen lisäksi kolmessa Euroopan maassa, Alankomaissa, Saksassa ja Ruotsissa. Suomen kohdalla keskityn vahvemmin historiaan, koska käsittelen uudempaa kirjastopolitiikkaa analyysiosuudessani Opetusministeriön julkaisujen muodossa. Juuri nämä muut maat Suomen lisäksi valitsin, koska halusin mukaan erilaisia kirjastojärjestelmiä eri puolilta Eurooppaa. Ruotsin tuli mukaan, koska halusin vertailukohtaan Pohjoismaista, Alankomaissa minua kiinnosti järjestelmässä laajasti käytössä olevat maksut ja Saksan otin mukaan, koska halusin vertailukohtaksi jonkin Keski-Euroopan maan. Luvun toisessa osuudessa käsittelen Pohjoismaissa yleisissä kirjastoissa toteutettuja hankkeita ja kokeiluja. Hankkeet on jaoteltu kolmeen kategoriaan niiden näkökulman sekä toteutusympäristön mukaan. Ensimmäisessä osuudessa käsitellään verkossa toteutettuja hankkeita, toisessa kirjaston fyysiseen tilaan liittyviä hankkeita ja kolmannessa sitä, miten kirjastot pyritään tuomaan sinne, missä ihmiset ovat.

Eri maiden kirjastojen kirjastopolitiikan esittelyn on tarkoitus taustoittaa graduni analyysiosuutta, jossa analysoin Suomen Opetusministeriön kirjastopoliittisia julkaisuja. Muiden Euroopan maiden kirjastopolitiikkojen esittelyn tarkoitus on tuoda esiin tapoja, joilla kirjastopolitiikkaa on mahdollista toteuttaa, sekä muita näkökulmia. Koska analysoin graduni analyysiosuudessa Suomen tilannetta, on mielenkiintoista ja tärkeää tuoda esiin myös muita tapoja toteuttaa kirjastopolitiikkaa. Luvun toinen osuus, jossa käsittelen käytännön kokeiluja kirjastoissa Pohjoismaissa taustoittaa sen sijaan graduni analyysiosuutta, jossa analysoin verkossa käytyä keskustelua kirjastopalveluista. Keskustelussa esitetään monia käytännön esimerkkejä ja mielipiteitä siitä, minkälaisia palveluita yleisissä kirjastoissa tulisi olla. Näin ollen hyväksi taustaksi sopivat esimerkit siitä, miten kirjaston palveluita on mahdollista järjestää käytännössä. Luvun tavoitteena on siis luoda taustaa sekä analyysiosuuteni virallisten julkaisujen analyysille että verkkokeskustelun analyysille. Luvussa on siis pyritty tuomaan esiin teoreettisempi puoli kirjastopalveluista eri maiden

kirjastopolitiikan muodossa, sekä käytännön puoli esittelemällä käytännön toteutuksia kirjastopalveluissa eri Pohjoismaissa.

2.2 Toteutettua kirjastopolitiikkaa ja tulevaisuuden linjauksia Suomessa sekä kolmessa muussa Euroopan maassa

2.2.1 Suomi

1961 Suomessa säädettiin kirjastolaki, joka aloitti uuden aikakauden kunnallisten kirjastojen historiassa. Merkittävää oli valtionapurahojen nostaminen samalle tasolle kuin kansakoulutoimelle annettavat, maalaiskunnat saivat 2/3 ja kauppalat ja kaupungit 1/3 kirjastojen todellisista ja hyväksytyistä laissa luetelluista menoista. Myös kirjastoautot ja veneet mainittiin laissa ja kirjastohuoneistojen rakentamiseen ja kunnostamiseen osoitettiin rahoja. Lisäksi maakuntakirjastoja ylläpitävien kuntien tuet lisääntyivät. Suhde koululaitokseen läheni lain myötä, koska kirjastotoimisto tuli suoraan kouluhallituksen alaiseksi toimistoksi vapaan kansansivistystyön osastoon. Entisen Valtion kirjastotoimikunnan tilalle tuli Kirjastoasiain neuvottelukunta. Kirjastotoimen keskushallinto jäi uudessakin laissa henkilökunnaltaan pieneksi. Uutta lakia soveltamaan tulivat kirjastotarkastajat. Näitä tarvittiin, koska kuntien hallinto oli vielä kehittymätön ja kirjastonhoitajat maaseudulla pääosin sivutoimisia. Vuoden 1961 laki oli pääosin valtionapulaki, rahaa ja sen käytännön valvontaa koskeva. Se loi kuitenkin pohjan kunnallisten kirjastojen suotuisalle kehitykselle ja vähensi alueellisia eroja. Maaseudulla kirjastoverkko uusiutui lähes täydellisesti ja tarjonta sekä käyttö lisääntyivät. Päätoimisten korkeakoulutuksen saaneiden henkilöiden tarve kasvoi maaseudulla ja virkoja perustettiin. Huonoja puolia laissa olivat mm. se, ettei se kaikesta huolimatta pystynyt tasaamaan kaikkia kuntien välisiä eroja, ja jotkin kunnat eivät päässeet edes kehityksen alkuun. Valtionavun saamista säätelevä järjestelmä oli myös hyvin yksityiskohtainen ja teetti paljon työtä. (Mäkinen 1999, 165-176.)

1960-luvulla alkuun pantu kehitys alkoi tuottaa tulosta 1970-luvulla. Yleisten kirjastojen kotilainojen määrä kaksinkertaistui vuosikymmenen aikana ja kaupunkien sekä muiden kuntien välinen ero asukasta kohti lainattujen kirjojen määrässä tasoittui. Suurin muutos tapahtui keskisuurissa kunnissa. Esimerkiksi vuonna 1969 kirjastopalveluja saattoi saada noin 5400 paikasta, vuonna 1981 niitä sai lähes 20 000 paikasta. 1960-luvulla alkanut koulutus- ja kulttuuripoliittinen kehitystyö jatkui

voimakkaana 1970-luvulla ja kirjastot miellettiin yhä voimakkaammin osaksi tätä. 70-luvulla alettiin puhua hallinnon keventämisestä ja keskus- ja piirihallinnon tehtävien siirtämisestä alaspäin kuntatasolle. Tätä haluttiin toteuttaa myös kirjastolainsäädännössä. Pätevistä kirjastonhoitajista alkoi olla pula ja kouluhallitus järjesti muun muassa kolme poikkeuskurssia, joilla koulutettiin lähinnä kirjastonhoitajan virkoja epäpätevinä hoitavia henkilöitä. Suurin muutos koulutuksessa tapahtui, kun informatiikan professuuri perustettiin 1971 Tampereen yliopistoon. (Mäkinen 1999, 177-188.)

1980-luvulla erityisesti lainauslukujen kasvun pysähtyminen johti ammattikunnan piirissä pohdiskeluun kirjastolaitoksen ja kirjastotyön merkityksestä. Valtionapulainsäädännön muutos 1978 merkitsi sitä, että toisin kuin ennen, nyt valtionosuuksien määrääminen muuttui laskennalliseksi riippuen kunnan väkiluvusta, kantokykyluokasta yms. Kirjasto joutui entistä tiiviimpään yhteyteen koululaitoksen kanssa. Tavoitteeksi asetettiin myös kuntien menojen (ja tätä myötä myös kirjastomenojen) supistaminen. Vuoden 1986 laki kirjasi pyrkimyksen kunnallisen itsehallinnon vahvistamiseen. Kirjastohallintoviranomaisten työ muuttui valvonnasta suunnitteluun ja seurantaan. ATK:n hyödyntäminen kirjastoissa alkoi 1970-luvulla ja kehittyi edelleen 1980-luvulla. Yleisten kirjastojen luettelointi keskitettiin 1982 ja ATK-pohjainen luettelokorttijärjestelmä oli käytössä vuoden 1985 alusta. 80-luvun loppupuolella kirjastoautomaatio alkoi levitä myös maaseudun kirjastoihin. (Mäkinen 1999, 188-198.)

1990-luvulla vallinnut lama vaikutti vahvasti myös kirjastoihin. Se tuli samaan aikaan, kun oltiin tekemässä syvällistä uudistusta valtionapujärjestelmään. Yhdessä nämä muodostivat uhan, joka yhdisti kirjastonhoitajat ja käyttäjät. Vedottiin kansanedustajiin ja kirjoitettiin adresseja, muun muassa adressi Lukemisen ja kirjastojen puolesta luovutettiin opetusministerille ja kuntaliiton puheenjohtajalle vuonna 1994. Vuosikymmenen alussa usein käsiteltyjä aiheita olivat yksityistäminen, käyttömaksut ja henkilökunnan pätevyysvaatimusten lieventäminen. Kaavailtuun valtionosuusjärjestelmään kuului kirjaston sijoittaminen kulttuuritoimen laitosten piiriin, jolloin kirjaston laskennallinen osuus olisi vähentynyt siitä, kun kirjasto oli kouluhallituksen kyljessä. Samassa yhteydessä valtionosuuden ehtona olevat normit kuten virkojen määrä ja pätevyysvaatimukset oli tarkoitus poistaa. Myös

valtionosuuksia leikattiin. Laman aikana kirjastoja suljettiin, määrärahoja leikattiin ja henkilökuntaa vähennettiin. Aineisto- ja henkilöstömenoihin tehtyjä leikkauksia ei ole palautettu vauraampina aikoina. Kaikista leikkauksista huolimatta 1990-luvun kirjastokäyrät menivät ristiin: lainaus ja kirjastokäynnit lisääntyivät voimakkaasti, kun henkilötövuodet ja aineiston hankinta laskivat. Vuonna 1992 tehtiin kirjastolakiin asetuksentarkistus, jonka tarkoituksena oli lisätä joustavuutta ja siirtää valtaa alaspäin. Muutamassa vuodessa havaittiin, ettei kehitys vienyt hyvään suuntaan ja vuoden 1998 laki palautti kirjastotoimen takaisin raiteilleen, joilta liian suuri liberalisointi oli sen pudottanut. Vuoden 1998 laissa myös kirjastoverkot otettiin kirjastojen tehtävänasettelussa huomioon. Laissa asia esitettiin: "Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisen ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä." (Mäkinen 2009, 435-445.)

Mäkisen mukaan 2000-luvulla kirjastolaki vaikuttaa niin, ettei valtio voi kovin tehokkaasti sanella kunnille, miten kirjastotoimintaa pitäisi toteuttaa, mutta kunnatkaan eivät ole kirjastojensa kanssa yksin vaan osa verkostoa. Tärkeänä pidetään sitä, että kirjastojen kehittäminen saadaan hallitusohjelmiin. Kirjastoväki pyrkii muiden intressiryhmien tavoin vaikuttamaan ohjelmiin parhaansa mukaan. Kuntaliitokset tuovat omanlaistaan muutosta yleisiin kirjastoihin. Paikallinen vaikuttaminen nousee entistä suurempaan arvoon, ja kirjastojen on ylläpidettävä hyvää kuvaa itsestään kuntalaisten silmissä. Vaikuttaa siltä, että kirjastotoimen osalta on palattu 1950-luvulle, jolloin kunnat olivat suurelta osin vastuussa kirjastopalveluista, kun taas valtio arvioi kuntien toimintaa ja asetti normeja. Tosin nykyään sivistyspalveluiden kehittäminen on systemaattisempaa, ja valvovia tahoja on useita. Vuoden 1998 lain mukaan valtiovallan tehtävä on taata kirjastopalveluiden kohtuullinen taso. Lisääntyneen kunnallisen päätösvallan oloissa kirjastolakiin sisällytettiin maininta kirjastopalveluiden saatavuuden ja lain arvioinnista. Arviointia tulisi toteuttaa kaikilla hallinnon tasoilla, joskin arviointi ei ole vielä tullut kovin yleiseksi. Kirjanhankintamäärät ovat supistuneet 1990-luvun alusta lähtien lähes kolmanneksella. Laskun syynä on määrärahojen pieneneminen, mutta myös muiden aineistojen hankinnan lisääntyminen. Huoli suomalaisen kirjallisuuden ja lukemisen tilasta johti vuonna 2007 toimiin. Suomen kulttuurirahasto aloitti 2007 Kirjatalokoot kampanjan, kaikkien aikojen suurimman tukihankkeensa, jossa ohjataan kunnallisten kirjahankintojen lisäämiseksi yhteensä 3,5 miljoonaa euroa, jos kunnat

sitoutuvat pitämään kirjahankintansa ainakin nykyisellä tasolla. Kirjatalokoot osoittavat, että kirjastoa pidetään keskeisenä kansallisen kulttuurin takuunstituutiona. (Mäkinen 2009, 446-453.)

2.2.2 Alankomaat

Hollannissa lähes 15 % yleisten kirjastojen tuloista tulee jäsenmaksuista. Useimmissa kunnissa alla 15-vuotiaat saavat ilmaisen kirjastokortin. Maakuntakirjastoilla on ollut vahva asema maaseutukirjastojen kehittämisessä, josta taas kaupunkien kirjastot ovat jääneet ulkopuolelle. Tämän takia Alankomaiden kirjastolaitos on jaettu tavallaan kahtia. Yleensä pienillä kirjastoilla maakunnissa on omat kirjastoluettelonsa ja kaupungeilla omansa. 13 suurinta kaupunginkirjastoa ovat muotoa WSF (Wetenschappelijke Steun Functie eräänlaisia yleisen ja yliopiston kirjaston välimuotoja. Vuonna 1987 yleiset kirjastot kunnallistettiin. Pääosa valtion tuesta siirrettiin kuntien määräysvaltaan. Pieni osa meni maakuntahallinnolle. Valtio osallistui kunnallistamisen jälkeen kirjastotoimeen lähinnä rahoittamalla Hollannin kirjastoseuran (NBLC) toimintaa, joka on merkittävästi aktiivisempi kirjastoalan kehittäjä kuin monissa muissa maissa. Vuoden 1994 kulttuuripoliittisissa laeissa kumottiin lähes kaikki yleisiä kirjastoja koskeva lainsäädäntö. Kaksi pykälää jäi jäljelle: kunnan on tehtävä erityiset päätökset, ennen kuin se voi maksullistaa alaikäisten palvelut ja valtiolla, aluehallinnolla ja kunnilla on yhteinen vastuu yhteistyöstä mm. aineistonhankinnassa, luetteloinnissa ja yhteistyössä muiden laitosten, kuten koulujen kanssa. Laki johti siihen, että haluttaessa kunnissa voitiin kokeilla uusia ideoita, mutta toisaalta kirjastoista voitiin myös leikata. (Stenquist 2004, 37-48.)

Vuonna 2000 julkaistiin kulttuuriministerin asettaman komitean raportti Meijer-raportti, jossa todettiin, että vain suurimpien kuntien kirjastot ovat kehittyneet vuoden 1987 jälkeen, joten laatuerot pienien ja suurien kuntien välillä ovat kasvaneet. Kirjaston työlle muotoiltiin kuusi lähtökohtaa: rajoittamaton pääsy kaikille kansalaisille, kulttuurinen monipuolisuus, riippumaton monipuolisiin lähteisiin perustuva tietopalvelu, korkea atk-palveluiden laatu, hyvät suhteet kulttuuri-, sosiaali- ja koulutusinstituutioihin, sekä asiakassuuntautuneisuus. Raportissa ehdotettiin myös, että nykyiset maakuntakirjastojen tehtävät siirrettäisiin kahdelle uudelle elimelle, kunnallisille peruskirjastoille, joiden perustana olisi vähintään 35 000 asukkaan

väestö, sekä maakunnalliselle yhteistyöelimelle, joka kattaa sekä maakunnan isot kaupunginkirjastot että pienemmät maakuntien kirjastot. Tähtäimeen asetettiin myös hallituksen, maakuntahallintoelinten järjestön ja Hollannin kuntaliiton välinen sopimus kirjastoalan uudistamisesta. Vuoden 2001 lopulla solmittiin sopimus jossa tavoitteina olivat: 1) uusi kirjastokonsepti, joka perustuu yhteisille minimistandardeille, 2) maakuntahallinnon uusi rooli kirjastoverkon rakentamisessa 3) kansallinen suunnitelma informaatio- ja kommunikaatiotekniikan rakentamisesta, 4) useita vuosia kattava investointisuunnitelma yleisille kirjastoille, 5) henkilökunnan kehittämispolitiikka, 6) yleisten kirjastojen integrointi muihin laitoksiin, 7) yleinen laadunvalmistusohjelma, 8) ohjelma yleisten kirjastojen tieteellisistä kokoelmista, sekä 9) asiakassuuntautuneisuuden strategia, jonka ensiaskeleena käyttäjätutkimukset. (Stenquist 2004, 37-48.) Raportin ja sopimuksen tuomat muutokset ovat nyt loppusuoralla. Kirjasto-organisaatiota on karsittu, mutta eri toimialojen määrä on pysynyt samana. Silti epäilyksiä on siitä, viedäänkö prosessia tarpeeksi tehokkaasti eteenpäin ja onko muutoksen suunta tarpeeksi selvä. (Huysmans & Hillebrink 2008, 9.)

Julkaisussa *The future of the dutch public library: ten years on* (2008) pohdittiin hollantilaisen yleisen kirjastolaitoksen toimintaympäristöä ja toimintaa sekä tulevaisuutta. Tavoitteena oli luoda katsaus nykyisestä tilanteesta ja toivottavasta tulevaisuudenkuvasta, eli miten yleinen kirjasto pystyisi myös tulevaisuudessa täyttämään julkisen tehtävänsä. Kirjastojen perusalueiksi julkaisussa määritellään: tietämys ja tieto, kehittyminen ja koulutus, taide ja kulttuuri, lukeminen ja kirjallisuus sekä tapaaminen ja väittely. Kirjastot tulevat tulevaisuudessa olemaan erityisen tärkeitä vähemmän koulutetuille ja uusille tulokkaille, mutta myös itsenäisesti opiskeleville. Vaihtoehtoihin tottuneet ihmiset ja ihmisten muuttuvat odotukset vaativat kirjastoilta uudistumista. Myös muutokset ihmisten mediankäytössä, tiedonhaussa ja kommunikoinnissa vaativat kirjastoilta muuttumista. Tiedon määrän lisääntyessä kirjastoilla on tärkeä rooli laadukkaan tiedon tarjoamisessa, mutta tiedon on oltava sosiaalisesti relevanttia. Kirjaston käyttö on vähentynyt 1990-luvulta lähtien. Kirjastomaksut tai tyytymättömyys palveluihin eivät ole tutkimuksen mukaan syynä käytön vähenemiseen. Sen sijaan kirjojen ostaminen ja saaminen lahjoina voi olla yksi syy. Lapset ja nuoret käyttävät kirjastoa paljon, mutta käyttö loppuu usein aikuisikäen tultaessa. Median käytössä erityisesti kaupallisen median tulo on vienyt

käyttäjiä kirjastolta, joka edustaa vahvasti julkista sektoria. (Huysmans & Hillebrink 2008, 9-15.)

Haaste kirjastoille tulevaisuudessa on, että ihmiset haluavat yhä enemmän järjestää ja etsiä tietoa itse. Kirjasto voi tavoittaa asiakkaansa vain tarjoamalla sekä fyysisiä että digitaalisia tiedonlähteitä. Kirjaston vahvuuksia tulevat tulevaisuudessakin olemaan saavutettavuus, sekä kirjojen lainaamisessa että puolueettomana tilana, laajat kokoelmat sekä yhteistyö alakoulujen kanssa. Heikkouksia tulevat olemaan käyttäjien väheneminen erityisesti nuorten keskuudessa sekä näkymättömyys digitaalisissa palveluissa. Mahdollisuuksia kirjastolle on sisällöntarjonnan lisääminen verkossa. Myös elinikäisen oppimisen korostaminen ja turkkilaisten ja marokkolaisten siirtolaisten kirjastonkäytön lisääntyminen tuovat kirjastoille mahdollisuuksia palveluiden tarjoamiseen ja kehittämiseen. Uhkia ovat käyttäjien muuttuvat odotukset ja tarpeet, pätevän henkilöstön vaikea löytäminen eläköityvien tilalle, muiden tarjoajien tuleminen kirjastopalveluiden tilalle sekä kirjojen ostamisen lisääntyminen. Teoksessa esitetään kaksi tulevaisuuden kuvaa yleisille kirjastoille. Ensimmäisessä tulevaisuuden kuvassa kirjaston käyttö ja yleinen kannatus tulevat vähenemään. Tässä näkemyksessä kirjaston rooli tiedon ja koulutuksen tarjoajana tulee huononemaan digitalisoitumisen myötä ja kirjojen lainaus kirjojen ostamisen lisääntyessä. Taantuminen olisi luultavasti vähäisempää kirjaston tehtävissä koulutuksen, sekä taiteiden ja kulttuurin alueella. Toisessa tulevaisuuden kuvassa kirjaston käyttö tulee lisääntymään internetiin tuotujen palveluntarjoajien ollessa yhä suuremmassa yhteydessä käyttäjiin. (Huysmans & Hillebrink 2008, 15-17.)

Kirjaston säilymiseksi myös tulevaisuudessa täytyy teoksen mukaan kiinnittää huomiota tiettyjen ratkaisevien toimintojen täyttämiseen seuraavissa seikoissa: luettavan ja kirjallisuuden tarjonnassa, avun tarjoamisessa niille, jotka tarvitsevat apua tiedon löytämisessä ja arvioimisessa, taistelemisessa palveluiden ja hyödykkeiden vähentymistä vastaan pienissä yhteisöissä sekä markkinavoimien tasapainottamisessa tarjoamalla riippumatonta ja monipuolista sisältöä kaikille kansalaisille. Tulevaisuudessa kirjastojen täytyy yhä enemmän erikoistua, ne eivät voi olla asiantuntijoita kaikessa. Kirjastopolitiikassa onkin tärkeää keskittyä sisällön helpompaan löytymiseen, hybridikokoelman luomiseen, siihen ettei kirjoja ja lukemista käytön vähentymisestä huolimatta unohdeta, palveluiden tekemiseen

yksilöllisemmiksi ja tutkimuksen tekemiseen tiedon saamiseksi, moninaistamalla digitaaliseen sisältöön pääsemisen mahdollisuuksia, kansalaisten informaatiotaitojen parantamiseen, toimintojen jakamiseen sekä paikalliselle että kansalliselle tasolle sekä kirjaston tiloissa tapahtuvaan palveluun. Lisäksi tärkeänä pidetään yhteistyön jatkamista eri hallinnon tasoilla kirjastopalveluiden kehittämiseksi, ratkaisujen löytämistä uhkaavaan henkilöstövajeeseen sekä tutkimuksen tekemistä tiedon lisäämiseksi. (Huysmans & Hillebrink 2008, 18-19.)

2.2.3 Saksa

Saksassa kirjastolaitos on organisaatioltaan pirstoutunut, koska liittovaltion tasolla ei ole yhteistä lainsäädäntöä. Kirjastopolitiikka kuuluu kulttuuripolitiikkaan, joka on hajautettu 16 osavaltion päätäntävaltaan. Bibliothek 2007 - kirjastokehitys Saksassa - projekti alkoi vuonna 2002. Sen tavoitteena oli kirjastojen verkostoajattelun lisääminen. Projektin toteuttivat Saksan kirjastojärjestöjen kattojärjestö BDB ja Bertelsmannin säätiö. (Stenquist 2004, 77-79.)

Bibliothek 2007-julkaisussa ensimmäiseksi tavoitteeksi esitetään laajan kansallisen keskustelun herättämistä siitä, mitä kirjastot voivan aikaansaada. Tämän keskustelun tuloksena pitäisi olla uudet menettelytavat eri kirjastoalan organisaatioissa, sekä tarvittavien resurssien saaminen kirjastoille. Toiseksi julkaisu esittää ehdotuksia siitä, miten asiat saadaan tehtyä mahdollisimman hyvin. Julkaisu on suunnattu sekä päätöksentekijöille, että kirjastoissa työskenteleville. Kolmanneksi tietoisuutta kirjaston roolista koulutusjärjestelmän oleellisena osana tulisi kasvattaa. Julkaisun mukaan koulutuspolitiikassa ei ole riittävästi otettu huomioon kirjastoja kansallisella tai paikallisella tasolla. Keskitettyä koordinaatiota paikallisella ja kansallisella tasolla tulisi parantaa. Lisäksi kirjastoja ei tueta tarpeeksi rahallisesti. Muiden maiden kirjastopolitiikkoja tutkittaessa tehtiin julkaisussa monia havaintoja Saksan kirjastopolitiikan parantamiseksi. Kirjastosysteemin paikallisella ja kansallisella tasolla täytyy pystyä tekemään yhteistyötä keskenään. Saksa tarvitsee myös perustan, joka takaa tiedonsaannin kaikille kansalaisille. Rahoituksen täytyy perustua politiikan tavoitteisiin ja odotuksiin, sekä näiden toteutumiseen. Lisäksi kirjastojen täytyy pysyä ajan tasalla, kirjastojen täytyy luoda uusia innovaatioita ja keskusjärjestöjen ynnä muiden tulee tarjota tähän kannustimia. (Beger et al. 2004, 6-15.)

Vuonna 2009 BID, BDB:n seuraaja julkaisi esitteen 21 gute Gründe für gute Bibliotheken, joka oli suunnattu paikallis- ja alueellisen tason päättäjille. Esite julkaistiin seuraavana vuonna englanniksi. Siinä esitetään 21 syytä, miksi kirjastoja edelleen tarvitaan internetin ja Googlen aikakaudella. Dokumentissa korostetaan kirjaston tärkeyttä kaikille ihmisille ja myös tietyille ihmisryhmille kuten lapset, maahanmuuttajat ja kirjailijat. Kirjastoissa voi tehdä monenlaisia asioita, myös tapahtumia järjestetään. Kirjastojen aineistot ovat monipuolisia, ja niillä on myös mahdollisuus hankkia aineistoa ulkopuolelta. Aineistoista on mahdollista saada tietoa internetin kautta. Kirjastot toimivat tehokkaasti, ja vaikka ne eivät ole kaupallisia, ne ovat tuottavia. Julkaisussa korostetaan kirjaston tarjoamaa ja säilyttämää tietoa, sekä tiedonhankintataitojen opettamista. Myös kirjastojen suosittuudesta muistutetaan. (21 Good Reasons for Good Libraries 2010.)

Julkaisussa Anlage: Grundlagen für gute Bibliotheken (Principles for Good Libraries - Guidelines for Decision-Makers) esitetään nimensä mukaisesti suuntaviivoja päättäjille siitä, miten yleisten kirjastojen tulisi toimia. Julkaisun mukaan kirjaston suosittuus ja kattavuus määräytyy kirjastojen asiakkaiden vaatimusten mukaisesti. Käyttäjien määrää ja tyytyväisyyttä seurataan säännöllisesti. Kirjastot tarjoavat aineistoa monissa eri muodoissa ja päivittävät aineistoaan säännöllisesti ja tekevät myös yhteistyötä muiden kirjastojen kanssa lainaamalla näiltä aineistoa. Kirjastot pyrkivät muokkaamaan aukioloaikojaan asiakkaidensa elämäntilanteen mukaan. Kirjastojen täytyy sijaita keskeisillä paikoilla muiden palveluiden lähellä ja kirjaston tulisi olla vähintään 2 km:n päässä suurimmalla osalla asukkaista. Yleiset kirjastot edustavat yhteisöä, ne toimivat sekä kohtaamispaikkoina että työskentelyn tiloina. Kirjastoissa tulisi olla tarpeeksi julkista tilaa. Kirjastoilla täytyy myös olla tarpeeksi kokopäiväistä koulutettua henkilökuntaa. Myös ajantasainen teknologia on tärkeää henkilöstön työskentelyssä. (Principles for Good Libraries - Guidelines for Decision-Makers 2010, 3-8.)

2.2.4 Ruotsi

Valtion panostuksesta yleisiin kirjastoihin vastaava viranomainen Kulturrådet perustettiin vuonna 1974. Sitä ennen kirjastoista vastannut elin Kouluylihallituksen kirjastoyksikkö lakkautettiin samana vuonna. Vuosia 1960-luvulta 1980-luvulle voidaan pitää Ruotsissa yleisten kirjastojen kultaisina vuosina. Valtion

kulttuuripolitiikassa kirjastoja pidettiin tärkeinä väylinä kulttuuritietoisuuden levittämiseksi kansalaisiin. Lisäksi voimakas taloudellinen kasvu ja pienten kuntien määrän vähentäminen myötävaikuttivat yleisen kirjastolaitoksen kehitykseen. Vuonna 1984 valtion yleisten kirjastojen selvitysryhmä julkaisi raportin, joka sisälsi useita yleisiin kirjastoihin liittyviä esityksiä. Sen mukaan Kulturrådetin ja Kuntaliiton tulee laatia vuosittainen katsaus yleisten kirjastojen tilanteesta mukaan luettuna läänikirjastojen läänikatsaukset. Esitettiin myös valtakunnallisen neuvontaverkon perustamista, sekä Kulturrådetin, Tieteellisen ja teknisen tietohuollon neuvottelukunnan ja Kuntaliiton yhteistyön lisäämistä. (Stenquist 2004, 93-104.)

1980-1990-lukujen vaihteessa Ruotsissa puhkesi lama, joka vaikutti vahvasti myös kirjastoihin kunnallisten säästöjen mukana. Säästöt osuivat vuosille, jolloin tuli muitakin muutoksia, automatisointi ja uusi tekniikka löivät läpi. Alueellisten korkeakoulujen perustaminen ja muut valtion koulutusuudistukset toivat kirjastoihin aikuisopiskelijoita. Tiukat rahalliset resurssit ja yksityistämismuoti johtivat 1990-luvulla keskusteluun kirjastojen maksullistamisesta ja jonkin verran myös kirjastojen yksityistämisestä. Vuonna 1997 Ruotsissa hyväksyttiin uusi kirjastolaki 32 vuotta edellisen kumoamisen jälkeen. Laissa vahvistettiin maksuttomuusperiaate ja kaikkien kansalaisten pääsyn turvaaminen yleiseen kirjastoon sivistyksen ja tiedon saamiseksi. 90-luvun muutokset vaikuttivat Ruotsin yleisiin kirjastoihin luultavasti niin, että erot heikkojen ja vahvojen kirjastojen välillä ovat lisääntyneet. Tähän ovat johtaneet lisääntyneet tehtävät, kuten uusi teknologia, aikuisopiskelijoiden lisääntyminen ja tarve vastata yksilöllisiin tiedontarpeisiin. (Stenquist 2004, 93-104.)

Kulturrådetin vuoden 2003 budjetista (1,4 mrd. kruunua) käytettiin 90 miljoonaa kruunua yleisiin kirjastoihin. Se onkin läänikirjastojen kanssa merkittävin kansallisen yleisen kirjastopolitiikan tekijä Ruotsissa. Kulturrådet maksaa 30 % läänikirjastojen toiminnasta, kun loput tulevat kuntaliitoilta. Yleiset kirjastot saavat myös suurkaupunkiprojektirahoja, väestökadosta kärsivien kuntien tukea ja opetusministeriön rahoja. Vain harvat kuntaliitot ovat kiinnostuneita siitä, miten rahat käytetään. Ruotsin kuntaliitto onkin kirjastoasioissa kansainvälisesti verrattuna passiivinen. Läänit ovat kiinnostuneempia kirjastoista alueellisena kehitysvoimana. (Stenquist 2004, 93-104.)

Vuonna 2010 Kulturrådet julkaistiin tiedot Ruotsin kirjastojen vuoden 2009 tilanteesta tilastoina. Yleisiä kirjastoja osallistui kyselyillä toteutettuun tutkimukseen 290. (Bibliotek 2009, 5-28.)

Vuodesta 2005 kaikilla kunnankirjastoilla täytyisi lain mukaan olla Ruotsissa kirjastosuunnitelma kirjaston toiminnasta. Kyselyyn vastanneista kunnista neljäosalla ei kuitenkaan vieläkään ollut suunnitelmaa. Kaikkiaan kyselyyn osallistuneilla kirjastoilla oli 970 kirjastorakennusta ja yli 80 %:lla oli sivukirjasto. Sivukirjastojen määrä on kuitenkin vähentynyt vuoden takaisesta ja kolmanneksen vuodesta 1990. Sivukirjastojen yhteistyö koulujen kanssa on kuitenkin lisääntynyt. Puolet yleisistä kirjastoista toimii myös koulukirjastoina. 83 kunnalla oli oma kirjastobussi ja 17 jakoi bussin toisen kunnan kanssa. Kirjastojen henkilökunnasta puolet on koulutettuja kirjastonhoitajia. Asukasta kohti yleisiin kirjastoihin käytettiin keskimäärin 394 kruunua, joista kymmenesosa käytettiin aineistohankintoihin. Lainat kirjastosta ovat nousseet vuodesta 2007, mutta ovat vuonna 2009 samalla tasolla kuin vuonna 2006, 58 miljoonaa. Elektronisen median käyttö fyysisen sijaan on lisääntynyt. Se on vaikuttanut sekä fyysisiin kokoelmiin että siihen, miten kirjastoja käytetään. Lainojen uusiminen internetissä on erittäin yleistä. Aktiivisia lainaajia oli 2,8 miljoonaa ja kirjastokäyntejä kaikkiaan 68 miljoonaa. Aktiivilainajalla tarkoitetaan ihmistä, joka lainaa, palauttaa tms. ainakin kerran vuodessa. Kirjastojen rooli tieto- ja kulttuurikeskuksina kasvaa jatkuvasti. Yleisillä kirjastoilla on myös merkittävä rooli lasten lukutaidon ja tiedonhakutaitojen parantamisessa. Puolet yleisten kirjastojen lainoista on lasten tekemiä tai lainattu lapsille. (Bibliotek 2009, 5-28.)

2.3 Käytännön kokeiluja Pohjoismaissa

2.3.1 Toimintaa verkossa

Tanskalaisessa raportissa, joka käsittelee tulevaisuuden lasten kirjastopalveluja, suositellaan muun muassa lasten kirjastopalveluiden kehittämistä verkossa. Tavoitteena on tarjota lapsille uusia kokemuksia verkossa ja samalla kehittää heidän taitojaan. Yleiset kirjastot ovat ideoineet kirjastosivun lapsille yhdessä tanskalaisen mediayhtiön Copenhagen Bombay ja Danish Agency for Libraries and Media kanssa. Sivuston kohderyhmä on 8-12-vuotiaat lapset ja sen tavoitteena on huumorin ja

interaktiivisuuden avulla esitellä kirjaston palveluja ja saada lapsia kirjastonkäyttäjiksi. Sivulla on myös tarkoitus tarjota mahdollisuus kommunikoida kirjaston henkilökunnan kanssa. Sivustolla tullaan keskittymään enemmän kokemusten tarjoamiseen kuin oppimiseen, sivustolla esitellään kirjoja, filmejä, musiikkia, pelejä, mobiilipalveluja, verkkosivuja sekä kirjaston tapahtumia. Sivusto tarjoaa myös Copenhagen Bombayn tuottamia piirrettyjä ja pelejä. Aineistot järjestetään sivulla aihealueittain. Sivuston onnistumiseksi kirjastonhoitajilta odotetaan aktiivista panosta sivustolla esimerkiksi kirjoittamalla kirja-arvosteluja ja aloittamalla keskusteluja, joihin lapset voivat osallistua. Toisaalta myös lasten toivotaan kirjoittavan omaa sisältöään. Sivuston lisäksi Tanskan radion uuden lasten TV-kanavan on tarkoitus lähettää päivittäin ohjelmaa Aalborgin yleisestä kirjastosta. Ohjelmassa on tarkoitus esitellä kirjastojen lapsille tarkoitettuja palveluja, sekä lasten sivuston teemoja. Yleisten kirjastojen, sivuston ja TV-kanavan välisen yhteistyön tavoitteena on tuottaa uusia ideoita ja näkökulmia. Projektin onnistumiseksi kaikkien osallistuvien kirjastojen tulisi panostaa sivustoon ja tuottaa sinne sisältöä. (Vestergaard 2010, 25-29.)

Digitalfortalt.no on norjalainen sivusto, jonka tavoitteena on jakaa kiinnostavia kertomuksia internetissä. Hallitus julisti vuoden 2009 Norjan kulttuurisen perinnön vuodeksi lisätäkseen toimintaa ja kiinnostusta kulttuurihistoriaa kohtaan. Kulttuuri- ja kirkkoministeriö yhdessä Norjan kirjasto, arkisto ja museoviranomaisen kanssa julkaisi sivuston tässä yhteydessä. Tavoitteena on tuoda esiin uusia kertojia ja ääniä kulttuuriperinnön ja muistojen saralla. Sivusto lisää myös kirjastojen, arkistojen ja museoiden kokemusta internetin, digitaalisten medioiden ja sosiaalisen median käytössä. Jakaminen, vuorovaikutus ja käyttäjien luoma sisältö ovat sivun perusta. Sivusto on avoin kaikille ja kaikki voivat julkaista siellä kertomuksiaan. Muiden julkaisemia kertomuksia voi hakea aihepiiriin mukaan sekä arvioida ja kommentoida. Sivustolla julkaistut tarinat voivat olla esimerkiksi kuvitettua tekstiä, videokuvaa tai ääntä. Tekstit voivat perustua useisiin lähteisiin, olla suullisia tai kirjallisia tai esineiden tai omien kokemusten inspiroimia. Suurin osa kertomuksista tulee arkistoista, museoista tai kirjastoista, mutta monet ovat myös yksityisten henkilöiden kirjoittamia. Erittäin suosittu kertomus on ollut lapsenlapsen kirjoittama teksti isoäidistään, aikanaan merkittävästä mäkihyppääjästä, joka sittemmin on täysin unohdettu. Sivuston merkittävä tavoite on tuoda pitkään vain dokumentoitu ja

tallennettu materiaali eloon interaktiivisille verkkosivuille. (Slettvåg 2010, 22-24.)

2.3.2 Kirjasto fyysisenä tilana

Lund (2010) kuvaa artikkelissaan Vestre Totenin kunnankirjastossa Norjassa toteutettua fyysisen kirjastotilan uudistusta ja sen vaikutuksia. Kun kirjaston sisustusta alettiin vuonna 2006 suunnitella uudelleen, tärkeänä pidettiin kirjaston avoimuutta kaikille, myös liikuntaesteisille. Muita tärkeitä seikkoja olivat käyttäjien käyttäytymisen parempi ymmärtäminen ja tarkoituksenmukainen kirjaston kokoelmien kehittäminen. Suunnitteluvaiheessa otettiin huomioon hahmotellut käyttäjäkategoriat: kiireinen lainaaja, rutiinilainaaja, kirjatoukka, skeptikko, ne, jotka tietävät mitä etsivät ja ne jotka eivät. Tutkimusten mukaan jälkimmäinen kategoria on suurempi, ja tämä otettiin suunnittelussa huomioon. (Lund 2010, 59-61.)

Lundin mukaan kirjaston tärkein alue suunnittelua ajatellen on sisäänkäynnin alue. Tämän alueen tulisi vedota kaikkiin käyttäjäkategorioihin ja luoda houkutteleva kuva siitä, mitä kirjastolla on asiakkailleen tarjota. Sisäänkäynnillä tulisi olla näytteitä kirjaston kokoelmista, joista erityisesti kiireinen lainaaja voi löytää jotain mieleistään. Kirjojen näytteille laitossa sisäänkäynnille täytyy ottaa huomioon hyllyjen korkeus ja kirjojen vaihtelevat värit. Kirjoja täytyy myös vaihtaa usein, jotta käyttäjille tarjotaan uusia ehdotuksia ja ideoita. Lähellä sisäänkäyntiä on syytä olla muutakin lainattavaa materiaalia esillä, jotta kirjaston kokoelmista tulee laaja kuva. Uutuudet sijoitetaan peremmälle kirjastoon, esittelyhyllyissä pyritään esittelemään kokoelmissa jo olevia kirjoja, jotteivät ne painuisi unohduksiin. Kategorisointia laajennettiin, ja se ulotettiin myös kaunokirjallisuuteen. Tämän katsottiin auttavan erityisesti niitä lainaajia, jotka eivät tiedä mitä etsivät. Kirjaston kokoelmia karsittiin, jotta saatiin tilaa uudelle tavalle esitellä aineistoa. Hyllyt oli tarkoitus täyttää kirjoilla, jotka kiinnostavat käyttäjiä. Klassikoiden määrää lisättiin, koska kokoelman koettiin olevan vajaa. Lastenkirjojen osastoon laitettiin alle 10-vuotiaille suunnatut kirjat. Vanhemmille suunnatut kirjat ovat muualla kirjastossa. Kirjastossa ei ole erityistä lasten aluetta, vaan lapsille suunnatut tilat on ripoteltu ympäri kirjastoa. Kirjaston värityksen suhteen kuunneltiin sisustussuunnittelijoita ja arkkitehtia. Uudistusten myötä kävijöiden määrä on lisääntynyt neljänneksellä, ja henkilökunnan mukaan ihmiset myös viettävät enemmän aikaa kirjastossa. Uusi osastojaottelu on tuonut lainaajia muun muassa klassikoille, jotka ennen seisoivat koskematta hyllyissä. (Lund 2010, 59-61.)

Ingefjord (2010) kuvaa artikkelissaan uudenlaista yleisen kirjaston ympäristöä. Garaget on vanha teollisuusrakennus Malmön kantakaupungin ja esikaupungin rajalla. Alueella asuu paljon maahanmuuttajataustaisia ja opiskelijoita. Keskiluokkaiset lähiöt sijaitsevat alueella lähellä vähävaraisten asuinalueita. Garaget avattiin helmikuussa 2009 ja se oli eri kunnallisten elinten yhteistyön tulos. Hankkeen tavoitteena oli tarjota lähikirjastopalveluja, suunnitella ja arvioida eri kaupunkikehityshankkeita Malmössä, taata kävijöiden osallistuminen hankkeeseen ja tarjota paikka sosiaalisten taitojen harjoittamiseen. Suunnitteluvaiheessa mukana olivat tulevan asiakaskunnan kohderyhmät. Avattaessa Garaget oli vielä melko paljas, tarkoituksena oli, että se kehittyisi luonnollisesti ihmisten rakentamana. Tavoitteena oli tehdä tilasta joustava ja avoin monenlaiselle toiminnalle käyttäjien tarpeiden mukaan. Kirjahyllyt ovat pyörillä liikuteltavia ja lattia sopii myös liikunnallisille harrastuksille. Myös seiniä voi siirtää tarvittaessa ja huonekalutkin ovat vapaasti siirrettävissä. Käytössä on työkaluja ja tarvikkeita erilaisiin käsitöihin, sekä filmiprojektoreita. Tapahtumat ovat useimmiten käyttäjien itsensä järjestämiä. Kirjaston kokoelma koostuu erilaisista aihealueista koostuvista kirjoista. Kokoelma muuttuu asiakaskunnan mukaan. Ensin joukossa ei ollut paljon kirjoja nuorille, mutta nuorten asiakkaiden lisääntyessä nuorille suunnatun materiaalin määrä kasvoi. Tärkeää on kirjaston tarjoamien palveluiden mainostaminen. Vaikka kokoelma onkin rajallinen, kirjojen saaminen muista kaupungin tai maan kirjastoista onnistuu nopeasti. Tietotekniikka on tärkeässä osassa ja muun muassa asiakaskoneiden määrää ollaan lisäämässä. Myös kirjastonhoitajan rooli laajentuu Garagetissa työskennellessä tiedon ja kulttuurin välittäjästä sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistajaksi. (Ingefjord 2010, 62-65.)

2.3.3 Kirjasto lähellä ihmisiä

Entresse-kirjasto sijaitsee pääkaupunkiseudulla Espoossa. Se on esimerkki kirjastosta, joka tulee sinne missä ihmiset liikkuvat, koska se sijaitsee ostoskeskuksen kolmannessa kerroksessa. Se sijaitsee kaupunginosassa, jossa asuu paljon pienituloisia, maahanmuuttajia ja lapsiperheitä. Kirjastosta pyrittiin tekemään ostoskeskusympäristöön sopiva. Siksi se eroaakin pienistä lähikirjastoista ja on suuri ja eloisampi ilmapiiriltään. Ihmisten äänet kuuluvat luonnollisena osana sen ympäristöön. Kirjastosta pyrittiin tekemään yhteinen tila, kansalaisten yhteinen olohuone, jossa on monenlaisia tiloja. Kirjaston henkilökunnassa on paljon nuoria ja

taustaltaan erimaalaisia. Tarkoituksena myös on, että henkilökunta on kirjastossa kaikkialla, ihmisten joukossa tarvittaessa tarjoamassa apuaan. Suuri osa kirjaston asiakkaista on nuoria ja lapsia ja puolet kirjaston pinta-alasta onkin omistettu heille. Tarjolla on kirjojen lisäksi tapahtumia, pelejä ja tietokoneita. Internetillä, tietokoneilla ja sosiaalisella medially on tärkeä osa kirjastossa. Tavoitteena onkin kasvattaa nuorten ja muiden ihmisryhmien informaatio ja tietotekniikkataitoja. Kirjasto pyrkii olemaan läsnä, sekä kirjastorakennuksessa että internetissä. (Ponsimo, Drake & Sannemann 2010, 90-91.)

Ketonen (2010) kuvaa artikkelissaan kirjastoautoja esimerkkinä kirjaston tulemisesta sinne missä ihmiset ovat. Suomessa on kaikkiaan 160 kirjastoautoa. 7,6 % kaikista kirjastolainoista tehtiin kirjastoautoista. Kirjastoautot ovat tärkeistä erityisesti harvaanasutuilla alueilla, kuten Lapissa, mutta myös pienissä kunnissa, joissa palvelut ovat vähentyneet. Kirjastoautoja käytetään joko yhdessä toisen kunnan kanssa tai palvelu ostetaan toiselta kunnalta. Kirjastoautopalvelut levittäytyvät yli kuntien rajojen ja jopa rajan yli Norjaan ja Ruotsiin. Kirjastoautot sopivat hyvin erityisesti harvaan asuttujen alueiden palveluiksi. Monissa kunnissa se tarjoaa myös koulukirjaston palveluja. Busseissa järjestetään myös toimintaa. On myös tehty kokeiluja kirjastoautoista vanhusten palveluiden tarjoajina. Autoissa on ollut tarjolla sairaanhoitajan palveluja, lääkejakelua ja postipalveluja. Internet-yhteys on myös tarjonnut mahdollisuuden tiedon hakemiseen. Myös ostostarvikkeiden ja ihmisten kuljettamista paikasta toiseen on tehty. Helsingissä Kesäädösä on kiertänyt ympäri kaupunkia kesäisin puistoissa ja rannoilla. Bussissa on ollut tarjolla perinteisten palveluiden lisäksi tietoa järjestetyistä kesätapahtumista nuorille. Myös Seinäjoen Provinssirockissa on toiminut oma kirjastoautonsa. (Ketonen 2010, 99-102.)

2.4 Yhteenveto

Eri maiden kirjastopolitiikoissa on nähtävissä paljon yhtäläisyyksiä, mutta maiden omat erityispiirteet, joihin vaikuttavat mm. maantieteellinen- ja väestö rakenne, ovat myös nähtävissä. Yhteistä on luonnollisesti halu palvella kaikkia kirjaston käyttäjiä mahdollisimman hyvin. Luvun toisessa osassa esitellyt käytännön kokeilut eri Pohjoismaissa sekä Suomessa toivat esiin jo toteutettuja kokeiluja yleisissä

kirjastoissa ja niiden palveluissa, jotta asiakkaiden viihtyvyys ja kiinnostus voitaisiin taata. Esim. kirjastotiloissa toteutetuissa muutoksissa ja esiin tuodussa tavallisten ihmisten osallistumisessa myös verkon kautta on pyritty ottamaan asiakas huomioon ja tuomaan kirjastoihin tutkimusaineistossani kaivattua asiakaslähtöisyyttä. Muissa maissa toteutetuista kokeiluista voisi löytyä ideoita myös täällä toteutettaviin kirjaston käytännön kokeiluihin tulevaisuudessa.

3. NÄKEMYKSIÄ YLEISTEN KIRJASTOJEN NYKYTILANTEESTA

3.1 Johdanto

Tässä osassa käsittelen Suomessa ja Isossa Britanniassa tehtyjä kyselyitä asiakkaille sekä kirjaston henkilökunnalle. Suomen osalta käsittelen Kansalliskirjaston vuonna 2010 toteuttamaa kansallista kirjastokyselyä keskittyen yleisiä kirjastoja koskeviin vastauksiin. Isosta Britanniasta tuon esille kaksi kyselyä, toinen oli tehty kansalaisille koskien yleisiä kirjastoja, toisessa tiedusteltiin kirjastohenkilökunnan mielipiteitä yleisistä kirjastoista. Näiden tutkimusten on tarkoitus tuoda esiin sekä tavallisten ihmisten mielipiteitä kirjastojen kehittämisestä että kirjaston henkilökunnan mielipiteitä samasta asiasta, ovathan kirjastojen palveluihin ja niiden kehittämiseen liittyvät mielipiteet keskeisesti tutkimuksen kohteena graduni analyysiosuudessa. Nämä mielipidetutkimukset siis taustoittavat graduni analyysiosuudessa esitettyjä mielipiteitä yleisten kirjastojen kehittämisestä.

3.2 Suomi - kansallinen käyttäjäkysely

Kirjastojen asiakkaille tehty kansallinen käyttäjäkysely toteutettiin maaliskuussa 2010. Tavoitteena oli selvittää kirjastopalveluiden käyttöä sekä tyytyväisyyttä aineistoihin, elektronisiin palveluihin ja kirjastoon asioimisympäristönä. Myös tietoa palveluiden vaikuttavuudesta kerättiin. Vastausten määrä nousi 56 % edellisestä vuonna 2008 tehdystä selvityksestä. Yleisistä kirjastoista vastauksia saatiin 13 484, mikä oli 39 % kaikista saaduista vastauksista. (Kansalliskirjasto. <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/koordinointi/kayttajakysely2010.html>)

Maakunnittain eniten vastauksia saatiin Päijät-Hämeestä (16 %), Pohjois-Pohjanmaalta (13%), Varsinais-Suomesta (9%) ja Uudeltamaalta (8%). Suurin osa vastanneista oli naisia ja kävi kirjastossa vähintään muutaman kerran kuukaudessa. Eniten kirjastossa lainattiin, palautettiin ja uusittiin lainoja (93 %). Lisäksi muun muassa luettiin lehtiä (46 %), tutustuttiin aineistoihin (45 %), haettiin tietoa tietystä aiheesta 33 %, vietettiin aikaa (21 %), käytettiin kaukopalvelua (17 %), käytettiin

neuvonta- ja tietopalvelua (16 %), käytettiin tietokoneita (16 %) ja osallistuttiin kirjaston järjestämiin tapahtumiin (15 %). Verkkopalveluista eniten käytettiin kirjaston aineistotietokantaa/verkkokirjastoa (69 % käytti vähintään muutaman kerran kuukaudessa) ja kirjaston verkkosivuja (55 % käytti vähintään muutaman kerran kuukaudessa). Muita verkkopalveluita, mm. Nelli, käytettiin vähän. Suurin osa vastanneista ei käyttänyt näitä lainkaan. (Yleisten kirjastojen kansallinen käyttäjäkysely 2010, 3-16.)

Kyselyyn osallistuneiden tuli vastata esitettyihin väittämiin asteikolla 1-5 (1 huonoin, 5 paras) arvioiden kirjaston onnistumista ja väittämän tärkeyttä. Seuraavassa on yhteenveto vastausten keskiarvoista.

Kysymys	Tärkeys	Onnistuminen
Kirjasto on luonteva osa elämääni	4,41	4,33
Kirjaston sijainti on sopiva	4,48	4,40
Kirjaston aukioloajat ovat sopivat	4,33	3,87
Kirjaston tilat vastaavat tarpeitani	4,20	4,18
Kirjaston tietokoneet vastaavat tarpeitani	3,47	3,93
Kirjasto tiedottaa palveluistaan riittävästi	3,90	3,74
Kirjaston tarjoamat painetut aineistot vastaavat tarpeitani	4,39	4,03
Kirjaston tarjoamat verkkoaineistot vastaavat tarpeitani	3,44	3,82
Kirjaston aineistot ovat ajantasaisia	4,37	3,98
Kirjastossa on riittävästi lainattavaa aineistoa	4,48	3,94
Kirjaston henkilökunta osaa neuvoa minua kysymyksissäni	4,51	4,50
Kirjaston henkilökunta osaa opastaa tietokoneiden ja laitteiden käytössä	3,66	4,24
Kirjaston henkilökunta on tarvittaessa helposti tavoitettavissa	4,48	4,43
Kirjaston henkilökunta on palveluhaluista	4,59	4,44
Kirjaston tarjoamat verkkopalvelut vastaavat tarpeitani	4,18	4,22

Asiointi kirjaston verkkopalveluiden avulla on toimivaa	4,34	4,21
Kirjaston verkkosivuilta löydän helposti etsimäni	4,32	4,03
Verkkopalvelujen käyttöohjeet ovat selkeitä	4,20	4,01

Taulukko 1 Yhteenveto Yleisten kirjastojen kansallisen käyttäjäkyselyn 2010 vastausten keskiarvoista.

Yleisesti ottaen kirjastoihin oltiin hyvin tyytyväisiä. Suurimpaan osaan kysymyksistä sekä tärkeydessä että kirjaston onnistumisessa keskiarvo oli yli neljän. Erityisen tyytyväisiä oltiin henkilökunnan toimintaan. Kirjastojen tietokoneissa ja verkkopalveluissa kirjaston onnistuminen oli alle neljän, mutta myös asian tärkeys arvoitettiin alle neljän. Samoin oli asia kirjaston palveluista tiedottamisen osalta. Kysymyksissä kirjaston aineiston ajantasaisuudesta ja riittävydestä asian tärkeys oli arvoitettu reilusti yli neljän, mutta onnistuminen jäi alle neljän. Samoin oli kysymyksessä kirjastojen aukioloajoista. Näissä asioissa näyttää siis tähän kyselyyn vastanneiden osalta olla eniten parannettavaa. (Yleisten kirjastojen kansallinen käyttäjäkysely 2010, 18-25.)

3.3 Iso-Britannia - kansalaisten mielipiteitä

Museums, Libraries and Archives Council (MLA) toteutti vuoden 2010 lopulla tutkimuksen, jonka tavoitteena oli valaista aikuisväestön mielipiteitä yleisistä kirjastoista. Tavoitteena oli auttaa päätöksentekijöitä tulevaisuuden päätöksenteossa yleisiä kirjastoja koskevissa asioissa. Tutkimuksessa käytetty laadullinen aineisto koostui 12 kohderyhmän vastauksista, jotka kaikki asuivat Englannissa. Tutkimuksen määrällinen aineisto kerättiin haastatteleamalla 1102:ta 18 vuotta täyttäneitä englantilaista.

Tutkimuksen mukaan ihmisillä on useita syitä käyttää kirjastoa. Jotkut pitävät lukemisesta ja uusien asioiden oppimisesta, toiset käyttävät kirjastoa itseopiskeluun. Eräät haluavat kouluttaa lapsiaan. Jotkut haluavat sosiaalista kontaktia, toiset taas viettää aikaa yksin. Jotkut taas vierailevat kirjastossa saadakseen tietoa jostain tietystä asiasta. Kirjojen tarjoamista pidettiin kirjaston pätehtävänä sekä käyttäjien että ei käyttäjien keskuudessa. Kirjastorakennusta sinänsä arvostettiin myös. Kirjasto tilana

oli tärkeä erityisesti vanhuksille, ihmisille, joilla on lapsia, opiskelijoille ja työttömille. Kirjastorakennusta pidettiin turvallisena myös lapsille, hiljaisena paikkana ja toisaalta paikkana sosiaaliselle kanssakäymiselle. Syitä olla käyttämättä kirjastoja löytyi tutkimuksessa monia. Yksi syy oli hankaluus, esimerkiksi huonot aukioloajat. Joidenkin ihmisten elämäntyyliin ja kiinnostuksen kohteisiin kirjasto ei vain sovi tai muut asiat vievät kirjastoista voiton. Muun muassa kirjakaupat ja nettikaupat vievät kirjastoilta käyttäjiä. Potentiaalisia käyttäjiä silti löytyy. Aikaisemmassa vastaavassa kyselyssä vuodelta 2008 38 % vastaajista ei ollut käyttänyt kirjastoa viimeiseen vuoteen, mutta luki silti ahkerasti. Toisaalta 11 % nykyisen kyselyn kirjastoa käyttämättömistä ei pitänyt lukemisesta ja puhelinhaastattelussa tuli vastaan ihmisiä, jotka eivät pystyneet kuvittelemaan itseään kirjastonkäyttäjiksi. (What do the public want from libraries 2010, ii-iii.)

Jaotellaessa ihmisiä kirjaston käytön mukaan puhutaan usein käyttäjistä, ei käyttäjistä, ja niistä, jotka ovat joskus käyttäneet kirjastoa, mutta eivät käytä enää. Tutkimuksessa huomattiin, että ryhmien erot ovat joskus hämäriä, ryhmien välillä on vaihtelua, päällekkäisyyksiä ja jotkut ihmiset voivat myös siirtyä ryhmästä toiseen. Ihmiset usein muuttuvat kirjaston käyttäjistä ei käyttäjiksi elämänsä kuluessa ja syyt tähän vaihtelevat. Elämäntilanteella on usein vaikutusta, syitä kirjaston käytön vaihteluun voivat olla esimerkiksi opiskelun tai työn aloittaminen tai lopettaminen. (What do the public want from libraries 2010, iii.)

Tutkimuksen mukaan ihmiset pitivät kirjaston ydintehtävinä lukemisen, oppimisen ja tiedonsaannin mahdollistamista. Uudemmissa palveluista tietokoneet ja lasten palvelut olivat myös pidettyjä. Hyvään asiakaskokemukseen vaikuttivat hyvä kirjavalikoima, ystävällinen ja asioista tietävä henkilökunta ja miellyttävä kirjastoympäristö. Kirjaston henkilökuntaan oltiin tyytyväisiä, mutta oltiin huolissaan muiden palveluiden lisääntymisestä kirjojen kustannuksella. Kysyttäessä mitkä luetelluista vaihtoehdoista lisäisivät tutkittavan kirjastonkäyttöä sekä ei käyttäjille, kirjastoa joskus käyttäneille että nykyisille käyttäjille kahvila kirjastossa oli tärkein syy kirjaston käytön lisäämiseen. Ei käyttäjillä toisena tulivat lasten palvelut ja kolmantena IT-palvelut ja asiantuntijapalvelut. Kirjastoa joskus käyttäneillä ja nykyisillä käyttäjillä toisena olivat sen sijaan pidemmät aukioloajat ja kolmantena lasten palvelut. Eri tyyppisiä kirjastoja arvostettiin. Pienemmät lähikirjastot mainittiin

tärkeiksi, erityisesti vanhat ihmiset pitivät näitä tärkeinä. (What do the public want from libraries 2010, iv.)

Suurin osa vastanneista tiesi kirjaston peruspalveluista, kuten kirjoista ja mahdollisuudesta tietokoneen käyttöön. Monet tiesivät muistakin palveluista, mutta suurin osa ei tiennyt koko palveluiden skaalaa. Kirjaston käyttäjistä 82 % oli melko tai hyvin tietoisia kirjaston palveluista, kun kirjastoa joskus käyttäneillä luku oli 55 % ja ei käyttäjillä 46 %. Toisaalta nykyisistä käyttäjistä 19 % ei tiennyt, että kirjoja voi uusia ja varata internetissä. Tutkimuksessa päädyttiinkin siihen, että kirjastojen täytyisi tiedottaa tarjoamistaan palveluista paremmin. Kirjastojen täytyisi korostaa ainutlaatuisia ja halpoja tai ilmaisia palvelujaan ja sivistynyttä ja ystävällistä henkilökuntaansa. (What do the public want from libraries 2010, v.)

Yleisiä kirjastoja arvostetaan tutkimukseen mukaan myös niiden keskuudessa, jotka eivät niiden palveluita käytä. Nykyisistä käyttäjistä 90 % piti kirjastoja elintärkeinä tai hyvin tärkeinä yhteisön kannalta. Vastaava luku kirjastoja käyttämättömillä oli 59 %. Tutkimuksen mukaan kirjastoja arvostetaan koska niihin luotetaan ja ne ovat yksiä harvoista julkisista palveluista, jotka ihmiset kokevat omakseen. Lisäksi niitä pidetään tärkeinä eri ryhmille kuten lapsille, vanhuksille ja vähävaraisille. Verrattuna muihin kulttuuripalveluihin kuten museoihin tai taidegallerioihin kirjastot tavoittavat paljon laajemman ihmisjoukon ikä, sukupuoli, etniset ryhmät ja eri sosiaaliluokat huomioon otettuna. Tätä kirjastojen kykyä tuoda ihmiset yhteen arvostetaan. Suurin osa vastaajista halusi kirjastojen säilyvän ilmaisina, mutta jotkut olisivat valmiita maksamaan tietyistä palveluista. (What do the public want from libraries 2010, vi.)

3.4 Iso-Britannia - asiantuntijoiden mielipiteitä

Bob Usherwood toteutti vuonna 2006 kyselyn, jonka tarkoituksena oli selvittää asiantuntijoiden mielipiteitä yleisestä kirjastosta. Kiinnostuksen kohteena oli tasa-arvo ja laatu yleisissä kirjastoissa, ja tavoitteena oli selvittää, mitä haasteita ja mahdollisuuksia näiden seikkojen huomioonottaminen kirjastopalveluissa tuo mukanaan, ja miten kirjastoammattilaiset näkevät tämän asian ja miten he suhtautuvat siihen käytännön työssä. Elektroninen kysely lähetettiin kaikille yleisten kirjastojen

ammattilaisille CEPLIS-tietokannassa (CEPLIS - Centre for the Public Library and Information in Society). Kyselyyn vastasi myös joukko Sheffieldin yliopiston kirjastoalan jatko-opiskelijoita. Kysely sisälsi 33 väittämää, joihin vastaajien piti vastata asteikolla 1-5, sen mukaan, kuinka paljon he olivat samaa mieltä väittämän kanssa. Lisäksi jokaiseen vastaukseen sai kirjoittaa perusteluitaan vastaukselle tai muita kommentteja. Kysely sisälsi myös kolme kysymystä ilman 1-5 asteikkoa. (Usherwood 2007; vii, 134, 135-146.)

Ylivoimainen osa vastaajista on sitä mieltä, että julkisiin kirjastoihin liittyy tiettyjä peruseriaatteita, joista useimmin mainittiin vapaa pääsy. Suuri osa vastaajista oli varovainen arvojensa esiin tuomisessa. Vahva vähemmistö kuitenkin kannatti palvelun standardien ja peruseriaatteiden säilyttämistä. Suurin osa vastaajista ei allekirjoittanut väitettä, että yleinen kirjasto on vain vakaville käyttäjille. Moni ei kuitenkaan määritellyt, mitä vakava kirjaston käyttö heidän mielestään merkitsi. Kirjastojen tason alentaminen sellaisten asiakkaiden saavuttamiseksi, jotka eivät muuten kirjastoa käytä, jakoi vastaajia.

Tason alentamisesta terminä ei pidetty, eivätkä monet jälleen halunneet tehdä arvotuksia. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että kirjastoa täytyisi arvioida sen mukaan, miten se tyydyttää yleisen kysynnän. Samoin asiakaslähtöisyyttä pidettiin tärkeänä. Oli myös suuri vähemmistö, joka oli eri mieltä, ja joiden mielestä pelkästään kysyntään vastaaminen rajoittaa kirjaston potentiaalia. Sivistämistä pidettiin kirjaston velvollisuutena laajasti. Vaikka neljäsosa vastaajista oli eri mieltä, suurin osa heistäkin oli sitä mieltä, että se on yksi kirjaston tehtävistä. Myös kriittisyyteen kasvattaminen nähtiin kirjaston tehtävänä. (Usherwood 2007, 134-199.)

Yleisten kirjastojen täytyy vastaajien mielestä tähdätä parhaan saatavilla olevan materiaalin tarjoamiseen. Monet eivät kuitenkaan osanneet tai halunneet määritellä käsitettä "paras". Suurin osa ei pitänyt rahan tuhlauksena sellaisen aineiston hankkimista, jota ei käytetä usein. Jotkut muistuttivat, että resurssien ollessa tiukat, pääpaino pitäisi laittaa aineistolle jota käytetään ahkerasti. Kirjastoissa täytyy vastaajien mukaan olla aineistoa, joka ei ole myyntilistojen kärjessä, koska sitä ei ole välttämättä saatavilla muualla. Valitun materiaalin tulisi olla ajan kulumista kestävä. Suurin osa ei ollut yhtä mieltä väitteen kanssa, että kirjastonhoitajien pitäisi olla

vastuussa aineiston valinnasta kirjastoon. Vastaajien mielestä valitsijoiden joukon pitäisi olla moninaisempi. Kysyttäessä mielipidettä asiakkaasta kirjaston aineistoa valitsemassa suurin osa ei osannut sanoa kantaansa ja melko yhtä suuri osa oli puolesta ja vastaan. Alle puolet vastaajista näki, että kirjaston tulee kohdata kaupallisuuden negatiiviset vaikutukset kulttuuripalveluiden tarjoamisessa. Suurin osa niistä, jotka olivat eri mieltä, näkivät, että yleisten kirjastojen täytyy elää kaupallisessa maailmassa. (Usherwood 2007, 134-199.)

Kulttuuriin panostaminen nähtiin lähes yksimielisesti yhteiseen hyvään panostamisena. Julkisen palvelun etiikan nähtiin tarjoavan ihmisille mahdollisuus kasvaa ja kehittyä. Yleisen kirjaston tulisi tarjota ihmisille mahdollisuus asioiden pohtimiseen ja ymmärtämiseen. Paikallisten viranomaisten tuki taiteille parantaa asukkaiden elämänlaatua ylivoimaisen enemmistön mielestä. Suurimman osan mielestä laadukas henkilöstö voi omistaa työuransa yleisessä kirjastossa työskentelylle, vaikka palvelun tavoite ei olisikaan kasvatuksellinen. Noin viidesosa oli toista mieltä. Yli puolen vastaajista mielestä yleisen kirjaston tulisi olla palvelualueensa intellektuaalisen elämän keskus. Väite kirjastosta tasa-arvoisten demokratian ja eliittisten korkeakulttuuriperiaatteiden kohtauspaikkana jakoi mielipiteitä. Väitteeseen tasa-arvon periaatteiden huonontavasta vaikutuksesta yleisten kirjastojen laatuun suhtauduttiin vahvasti negatiivisesti. Vähemmistö oli kuitenkin huolissaan siitä, että kirjasto yritti olla kaikkea kaikille. (Usherwood 2007, 134-199.)

Kysyttäessä kirjaston tulevaisuuden roolista pyydettiin kyselyssä valitsemaan kolmesta vaihtoehdosta mieluisin. Lähes yhtä paljon saivat kannatusta yleiset kirjastot "lifestyle-kirjastoina", joissa tarjolla on kahvila, kirjoja, videoita ja lehtiä ja toisaalta paikkoina, joissa laatu on universaalia ja keskeinen kokoelmien ominaisuus. Kolmas vaihtoehto yleisistä kirjastoista keskeisenä tietotekniikan käyttöpaikkoina sai melko paljon kannatusta, mutta monet vastaajista olivat sitä mieltä, että pääsy käyttämään tietotekniikkaa on pitkällä tähtäimellä saatavilla muuallakin. Usherwood 2007, 134-199.)

4. TUTKIMUSMENETELMÄ

4.1 Johdanto

Tässä kappaleessa käsittelen ensin laajemmin tutkimusmenetelmäni laadullista tutkimusta. Tämän jälkeen keskityn tarkemmin varsinaiseen tutkimusmenetelmäni, eli sisällönanalyysiin. Luvussa mukana on paljon myös yleisesti laadulliseen tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta, koska koin näiden kuvaavan hyvin graduni analyysin etenemistä ja siihen liittyvää pohdiskelua.

4.2 Laadullinen tutkimus

4.2.1 Käsitteen määrittelyä

Karkeimmillaan "laadullinen" tai "kvalitatiivinen" ymmärretään yksinkertaisesti aineiston (ja analyysin) muodon kuvaukseksi (ei-numeraalinen). Kvalitatiivista tutkimusta on usein myös määritelty sen kautta mitä se ei ole ja verrattu sitä kvantitatiiviseen tutkimukseen. Eskolan & Suorannan (1998, 14) mukaan vastakkainasettelu kvalitatiiviset vs. kvantitatiiviset on kuitenkin turha ja harhaanjohtava, silloin kun keskustellaan tutkimuksen hyvydestä tai huonoudesta. Tärkeintä on tehdä tutkimusta - ja mieluummin hyvää tutkimusta - erilaisilla asianomaiseen ongelmaan sopivilla menetelmillä. (Eskola & Suoranta 1998, 13-15.) Lisäksi Alasuutarin mukaan voidaan hyvin erottaa toisistaan kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen analyysi, mutta niitä voidaan aivan hyvin soveltaa - ja usein sovelletaankin - samassa tutkimuksessa ja saman tutkimusaineiston analysoinnissa. Lisäksi kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysia voidaan pitää tietyssä mielessä jatkumona, ei vastakohtina tai toisensa pois sulkevana analyysimalleina. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisiin menetelmiin jakamisen sijasta voidaan erottaa kaksi tutkimuksen tekemistä tulkitsevaa ideaalimallia: yhtäältä luonnontieteen koeasetelma, toisaalta arvoituksen ratkaiseminen. Arvoituksen ratkaiseminen on loogisen päättelyn mallina tuttu esimerkiksi salapoliisikertomuksista. (Alasuutari 1999, 32.)

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmiänsuhtaan tekstiä ja teksti voi olla syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Esimerkkejä edellisistä ovat erimuotoiset haastattelut ja havainnot, jälkimmäisistä henkilökohtaiset päiväkirjat ja yleisöosastokirjoitukset. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen vaiheiden -aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin- kietoutumista yhteen. Tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin, eikä prosessia ole aina helppo pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään myös varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei näin ollen olekaan sen määrä vaan laatu. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. Puhutaankin usein aineistolähtöisestä analyysistä, joka pelkistetyimmillään tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien, ikään kuin alhaalta ylös. Hypoteesittomuus kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole lukkoon lyötyjä ennako-olettamuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Tietenkin havaintomme ovat aina latautuneet aikaisemmilla kokemuksillamme. Laadullisessa analyysissä tutkijan pitäisi oppia ja yllättyä tutkimuksensa kuluessa. Tämä edellyttää, että tutkimuskohteesta muodostuneet ennako-oletukset tunnustetaan ja otetaan huomioon tutkimuksen esioletuksina. (Eskola & Suoranta 1998, 15-20.)

4.2.2 Laadullisen tutkimuksen vaiheet

Laadullinen analyysi koostuu Alasuutarin mukaan kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Tällaisen erottelun voi kuitenkin tehdä vain analyttisesti; käytännössä ne nivoutuvat aina toisiinsa. (Alasuutari 1999, 39.)

Havaintojen pelkistämisestä voi erottaa kaksi eri osaa. Aineistoa tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta "olennaista", vaikka samassakin tutkimuksessa aineistoa voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Pelkistämisen toisessa vaiheessa havaintomäärää edelleen karsitaan havaintojen yhdistämisellä. Erilliset raakahavainnot yhdistetään yhdeksi havainnoksi tai ainakin harvemmaksi joukoksi

havaintoja. Tähän päästään etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai muotoilemalla sääntö, joka tältä osin pätee koko aineistoon. Havaintojen yhdistämisessä lähtökohtana on ajatus siitä, että aineistossa ajatellaan olevan esimerkkejä tai näytteitä samasta ilmiöstä. Laadulliseen analyysiin liittyvän pelkistämisen tavoitteena ei kuitenkaan ole määrittellä tyyppitapauksia tai keskivertoyksilöitä. Laadullisessa tapauksessa yksikin poikkeus kumoaa säännön, jolloin asiaa pitää miettiä uudelleen. Aineistossa ei saisi esiintyä havainnot makrohavainnoksi yhdistävää havaintolausetta vastaan sotivia tapauksia. Jos näin käy, abstraktiotasoa on syytä nostaa, teoreettista viitekehystä tai näkökulmaa muuttaa. Laadullisessa tutkimuksessa on syytä varoa liikoja erotteluja tai tyyppittelyjä, koska jos näin toimitaan, on vaikeaa muotoilla sellaista poikkeuksetonta sääntöä, jolla nämä erot liittyvät toisiinsa. (Alasuutari 1999, 40-43.)

Arvoituksen ratkaiseminen on laadullisen analyysin toinen vaihe. Vastaavaa vaihetta nimitetään usein tulkinnaksi. Tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden avulla tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Kun arvoituksen ratkaisemisen vaiheessa pelkistämällä tuotettuja havaintoja tulkitaan johtolankoina, viitataan muuhun kirjallisuuteen. Usein myös tutkimuksen osana on erillinen tilastolliseen analyysiin perustuva aineisto tai laadullista aineistoa on myös kvantifioitu ja näin saatuja tilastollisia yhteyksiä käytetään arvoituksen ratkaisemisessa johtolankoina pelkistämällä saatujen johtolankojen ohella. (Alasuutari 1999, 44-47.)

Eskola määrittää laadullisen tutkimuksen ensimmäiseksi analyysivaiheeksi teemoittelun. Tämä tapahtuu poimimalla analysoitavasta tekstistä teemaan liittyvä kohta. Teemoittamista seuraa varsinainen analyysi. Aineisto luetaan läpi tarpeeksi monta kertaa ja siitä esitetään tulkinta. Muistiinpanot voi tehdä esimerkiksi käsin aineiston paperikopion reunaan ja merkitä korostustussilla tai alleviivaten ne kohdat, jotka vaikuttavat kiintoisilta tai tärkeiltä. Aineistoon on syytä tehdä muitakin merkintöjä, teoreettisia kytkentöjä, ideoita tai pohdintoja. Analyysin tehtävä on jotenkin tiivistää aineisto, tiivistää, järjestää ja jäsentää se jättämättä mitään olennaista pois sekä kasvattaa informaatioarvoa. Varsinaisen analyysivaiheen jälkeen aineistosta kirjoitetaan auki edellisessä vaiheessa työstettyjen omien analyysien parhaat kohdat. Kirjoitetaan omin sanoin omat tulkinnat siitä, mitä aineistossa on. Seuraavassa

vaiheessa pyritään ensimmäiseen, vielä hiomattomaan ja aukolliseen versioon koko työstä. Tämän jälkeisessä vaiheessa teksti hiotaan valmiiksi lopulliseksi tekstiksi. (Eskola 2001, 141-153.)

4.2.3 Laadullisen analyysin analyysitavat

Eskolan (2001) mukaan tutkijan suhde teoriaan voi olla kolmenlainen. Voidaan puhua aineistolähtöisestä, teoriasidonnaisesta tai teorialähtöisestä tutkimuksesta. Aineistolähtöisessä analyysissä lähdetään liikkeelle aineistosta ja teoria pyritään rakentamaan aineistosta. Toinen vaihtoehto on teoriasidonnainen analyysi, jossa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta se ei suoraan nouse teoriasta tai pohjautu siihen. Kolmas vaihtoehto on teorialähtöinen analyysi, jossa klassisesti lähdetään teoriasta ja palataan siihen empiriassa käynnin jälkeen. (Eskola 2001, 136-137.)

Eskola & Suoranta jakavat laadullisen aineiston analyysimenetelmät kuuteen erilaiseen menetelmään. Kvantitatiivisissa analyysitekniikoissa lasketaan tiettyjen seikkojen esiintymistiheyttä aineistossa. Teemoittelussa aineistosta pyritään nostamaan tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin voidaan vertailla eri teemojen ilmenemistä ja esiintymistä aineistossa. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään tyypeiksi etsimällä aineistosta samankaltaisuuksia. Aineisto pyritään ryhmittelemään ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Tarinajoukon jäsentäminen, eli teemoittelu on kuitenkin ensin välttämätöntä. Sisällön erittelyssä eritellään tilastollisesti, miten tai mitä jostakin asiasta on kirjoitettu tai puhuttu. Tutkimusongelmiin vastataan kvantitatiivisten mittaustulosten avulla, lasketaan kuinka monta kertaa jostakin asiasta on kirjoitettu tai kuinka usein jotakin termiä on käytetty. Keskustelussa tutkitaan inhimillistä kielen käyttöä. Siinä pyritään ymmärtämään ihmisen arkitoimintaa tarkan kielen käytön analyysin avulla. Kiinnostus on puheen eri muodoissa. Diskursiivisissa analyysitavoissa etsitään tekstin merkitysten sijasta sitä, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan. Sitä mitä ihminen sanoo, on tarkasteltava puheen tuottamisen kontekstissa, eikä sitä voi irrottaa siitä. (Eskola & Suoranta 1998, 161-204.)

4.3 Sisällönanalyysi ja sisällön erittely

4.3.1 Yleistä käsitteistä

Tuomi & Sarajärvi (2002) määrittelevät teoksessaan sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn eroja. Heidän näkemyksensä mukaan sisällön erittely on dokumenttien analyysia, jossa esimerkiksi tekstin sisältöä kuvataan kvantitatiivisesti. Sisällönanalyysina he sen sijaan näkevät pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Puhuttaessa sisällönanalyysista ei puhuta esimerkiksi aineiston kvalifioinnista. Tämä kuuluu sisällön erittelyn piiriin. Toisaalta teoksessa myös todetaan, että sisällönanalyysista käsitteenä voidaan puhua tarkoittaen niin sisällönanalyysia kuin sisällön erittelyäkin. Analyysissa tuotettu aineisto voidaan kvantifioida, eli analyysia voidaan jatkaa tuottamalla sanallisesti kuvatusta aineistosta määrällisiä tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105-109.) Oman graduaineistoni verkkokeskustelua analysoidessani olen toiminut juuri näin. Opetusministeriön julkaisuja analysoidessani olen hyödyntänyt enemmän sisällönanalyysia. Voidaan todeta, että aineistoani analysoidessani olen hyödyntänyt sekä sisällön analyysin että sisällön erittelyn piirteitä.

Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Kuten esimerkiksi historiallinen analyysi ja diskurssianalyysi, myös sisällönanalyysi on tekstianalyysia. Näiden analyysimuotojen tutkimusaineistokin voi muodostua samasta materiaalista, ja tutkimusongelma voi myös olla samanlainen. Kuitenkin tutkimuksen kohde muotoutuu erilaiseksi. Historiallisen analyysin tarkoituksena on luoda menneisyydestä kokonaiskuva, kun taas sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi tarkastelevat inhimillisiä merkityksiä. Nämä kaksi taas eroavat toisistaan siten, että sisällönanalyysissa etsitään tekstin merkityksiä ja diskurssianalyysissa tutkitaan, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105-106.)

Pietilä (1976) määrittelee teoksessaan Sisällön erittely sisällön erittelyn käsitettä ja käsitteen muuttumista. Sisällön erittelynä on aiemmin pidetty vain tutkimusta, jossa tutkimuksessa saadut tulokset ilmoitetaan määrällisessä muodossa. Tämä edellyttää luokittelevaa ja tilastoivaa otetta. Myöhemmin kehitys vei kuitenkin siihen, ettei

sanallisesti kuvailevaa ja tilastoivaa otetta katsottu toisilleen vastakkaisiksi. Pietilän määritelmän mukaan sisällön erittelyä käyttäviksi tutkimuksiksi katsotaan kaikki sellaiset, joissa sanallisesti tai tilastollisesti pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä ilmiönä sinänsä tai vaihtoehtoisesti niitä ulkopuolisia ilmiöitä, joita sisällön ajatellaan ilmaisevan. Sisällön erittelyn voi määrittää joukoksi menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen tehdään havaintoja ja kerätään tietoja. Sisällön erittely ei kuitenkaan ole valmis lopullisiin tuloksiin johtava analyysin muoto, vaan on syytä huomata, että tietojen käsittelemiseksi ja järjestelemiseksi on olemassa erilaisia tapoja. (Pietilä 1976, 51-55.)

4.3.2 Analyysin toteutus

Tuomi & Sarajärvi (2002) esittelevät teoksessaan aineistolähtöisen analyysin etenemisen vaihe vaiheelta. Analyysiin sisältyy kolme vaihetta, aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämävaiheessa aineistosta karsitaan epäolennainen pois. Se voi olla joko tiivistämistä tai osiin pilkkomista. Tutkimustehtävän ohjaamana aineistosta pelkistetään tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Ennen analyysin aloittamista tulee määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. Seuraavassa vaiheessa, ryhmittelyssä, alkuperäisilmaukset käydään läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Viimeisessä vaiheessa, eli abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Analyysissa siis edetään kokoajan yleisempiin kokonaisuuksiin. Käsitteitä yhdistellään ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Luokittelun ja kategorioiden muodostamisen jälkeen aineisto voidaan vielä kvantifioida. Aineistosta lasketaan, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy tai kuinka monta kertaa sama asia mainitaan. (Miles & Huberman 1984; tässä Tuomi & Sarajärvi 2002, 110-117.)

Pietilän (1976) mukaan tutkimusongelman täsmentäminen ja tutkittavien ilmiöiden määrittely tutkimuksen aluksi on tärkeää, ja tällä pyritään siihen, että tutkittavat ilmiöt olisivat hyvin yhdistettävissä konkreettiseen havaintomaailmaan. Konkreettiseen sisältöön tutkittavat ilmiöt yhdistetään sisältöluokkien ja alkioiden avulla. Alkiolla

tarkoitetaan kaikkia sellaisia merkitysisällön mukaan määräytyviä sisällön osia - sanoja, ajatuksia, toimintojen kuvauksia jne. - joiden voidaan tulkita ilmaisevan jotain tutkituksi asetettua ilmiötä. Niitä alkioita, joiden voidaan katsoa ilmaisevan samaa ilmiötä, pidetään tätä ilmiötä vastaavan sisältöluokan ilmaisijoina. Sisältöluokka määritellään siis alkioidensa avulla. Sisältöluokan käsite yhdistää tutkittavan ilmiön ja sen sisällön, joka tuota ilmiötä ilmaisee. Sisältöluokalla on periaatteessa nimi ja yleensä tämä on sama kuin sen ilmiön nimi, jota sisältöluokka vastaa. Sisältöluokat on määriteltävä esittämällä sellaiset ehdot, jotka täyttävä sisältö on mihinkin sisältöluokkaan luettavissa. Mitä tarkemmin tämä tehdään, sitä objektiivisempaa ja systemaattisempaa tutkimus on. Perussisältöluokat voidaan ryhmittää harvemmiksi, käsitteellisesti laaja-alaisemmiksi sisältöluokiksi tutkimuksen varsinaista ongelmaa varten. Yleensä sisältöluokat kootaan yhteen luokitusrungoksi. Se on luettelo tutkimuksen sisältöluokista ja sisältää kaikki tutkimuksen sisältöluokat määritelmiseen ja esimerkkialkioineen.(Pietilä 1976, 93-101.)

4.3.3 Graduni tutkimusaineiston analyysi

Tutkimuskysymyksiäni ovat seuraavat:

Mitä keskustelijat toivovat yleisten kirjastojen sisällöltä tulevaisuudessa? Mitä ja minkälaisia palveluita niissä tulisi heidän mukaansa olla?

Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on verkkokeskustelussa esitettyjen mielipiteiden ja opetusministeriön julkaisujen välillä?

Analyysini eteni siten, että ensin poimin aineistona käyttämästäni verkkokeskustelusta tutkimuskysymysteni kannalta merkittävät maininnat. Analyysiyksikkönä käytin ajatuskokonaisuutta. Useasti yhdessä lauseessa saatettiin luetella monia eri asioita, toisaalta joskus keskusteluun osallistuja saattoi käsitellä yhtä asiaa monella lauseella. Kun olin kerännyt tutkimuskysymysten kannalta merkittävät maininnat yhteen, aloin jaotella niitä ylä- ja alaluokkiin. Ensin minulla oli kuusi pääluokkaa: Kirjastotila, Kokoelmat, Saavutettavuus, Suhteet eri tahoihin, Palveluiden ominaisuudet ja Kansalaisen tietohuolto, ja näiden alla 20 alaluokkaa, mutta jaottelu ei mielestäni ollut tarpeeksi selkeä, joten päädyin lopulta kahteen pääluokkaan Kirjaston toiminta, sekä Kirjaston suhteet yhteisöön. Aluksi kirjastotila ja kirjaston sisältö oli jaettu kahtia, mutta yhdistin nämä kaksi luokkaa, koska tila ja palvelut liittyivät mielestäni niin

keskeisesti yhteen. Alaluokkia kahden lopullisen pääluokan alla on 12, joten olen myös järjestänyt alaluokat uudelleen mielestäni vähemmän hajanaiseksi kokonaisuudeksi.

Verkkokeskustelun vertailukohtaksi tein sisällönanalyysin kahdesta opetusministeriön julkaisusta, toinen oli Kirjastostrategia 2010 - Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka (Opetusministeriön julkaisuja 2003:1) ja toinen Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 - Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet (Opetusministeriön julkaisuja 2009:32). Valitsin nämä kaksi julkaisua, koska ne käsittelevät kirjastojen kehittämistä yleisesti keskittymättä mihinkään tiettyyn osa-alueeseen erityisesti. Nämä julkaisut ovat kaksi uusinta yleisten kirjastojen kehittämistä yleisesti käsittelevää opetusministeriön julkaisua, ja on mielenkiintoista nähdä, miten sisältö ja painotusalueet ovat muuttuneet vuosien kuluessa myös näiden julkaisujen välillä.

Näiden opetusministeriön julkaisujen sisällönanalyysin toteutin hieman eri tavalla kuin verkkokeskustelun analyysin. Tein julkaisuja lukiessani muistiinpanoja pitäen mielessä tutkimuskysymykset ja aikaisemman verkkokeskustelun sisällönanalyysin jaottelun. Tekemistäni muistiinpanoista koostin asiakokonaisuuksia, joita julkaisuissa erityisesti korostettiin. Näitä sisältöjä sitten vertasin saamiini verkkokeskustelun tuloksiin.

5. TULOKSET

5.1 Johdanto

Tekemäni verkkokeskustelun sisällönanalyysin tulokset on esitetty taulukossa 2. Siinä on esitetty analyysin tuloksena saamani pääluokat ja alaluokat, sekä näiden luokkien sisältämien mainintojen lukumäärät. Taulukon jälkeen tulevan sisällönanalyysia käsittelevän tekstin kursiiivilla merkityt osuudet ovat kuhunkin kohtaan liittyviä suoria lainauksia verkkokeskustelusta. Verkkokeskustelun sisällönanalyysin jälkeen seuraa opetusministeriön julkaisujen sisällönanalyysi, sekä verkkokeskustelun ja opetusministeriön julkaisujen sisältöjen vertailu.

PÄÄLUOKAT JA ALALUOKAT	MAININTOJEN LUKUMÄÄRÄ
Kirjaston toiminta	
Kokoelmat	60
Toiminnot	42
Kansalaisen tietohuolto	41
Palvelut	36
Tapahtumat	25
Oheispalvelut	15
Sisustus	9
Yhteensä	228
Kirjaston suhteet yhteisöön	
Saavutettavuus	35
Yhteistyö/tiedottaminen	30
Henkilökunta	30
Maksut	28

Yhteisöllisyys	10
Yhteensä	133

Taulukko 2 Verkkokeskustelun jakautuminen sisältöluokkiin

5.2 Verkkokeskustelun sisällönanalyysi

5.2.1 Kirjaston toiminta

Pääluokkaan Kirjaston toiminta liitin kaikki verkkokeskustelussa esiintyneet maininnat, jotka liittyivät jotenkin kirjastotilaan ja palveluihin, sekä näiden kehittämiseen. Pääluokan jaoin seitsemään alaluokkaan: Kokoelmat, Toiminnot, Kansalaisen tietohuolto, Palvelut, Tapahtumat, Oheispalvelut ja Sisustus. Kokoelmat-luokka kartoittaa keskustelussa esiin tulleita kirjaston kokoelmiin liittyviä toiveita. Toiminnot-luokka sisältää ne maininnat, joissa esitetään käsityksiä ja toiveita siitä, mitä kirjastossa pitäisi keskustelijoiden mukaan voida tehdä. Kansalaisen tietohuolto-kategoriassa keskitytään keskustelun mainintoihin, jotka jollain tavalla koskevat ihmisten tiedonsaantia, sen helpottamista ja tärkeyttä kirjastoissa. Palvelut-kategoriassa ovat keskustelussa esitetyt maininnat kirjastotilaan toivottavista laitteista, tiloista ja muista palveluista. Tapahtumat-luokassa käsitellään keskustelun mainintoja, jotka liittyvät toiveisiin kirjastoissa järjestettävistä tapahtumista. Oheispalvelut-luokassa ovat maininnat, joissa esitettiin toiveita erilaisista palveluista, jotka kirjastossa pitäisi olla, mutta jotka eivät ole varsinaisia kirjastopalveluita. Sisustus-luokka sisältää maininnat kirjaston sisustuksesta ja kalustuksesta.

Kokoelmat

Kokoelmat-alaluokassa keskustelussa aineistolajeista nousi keskeisesti esiin keskustelu siitä, pitäisikö kirjastossa olla audiovisuaalista aineistoa, eli CD:itä tai DVD:itä. Erityisesti käsiteltiin kopiointiin liittyviä ongelmia. Kuitenkin suurempi osa keskustelijoista, jotka tätä aihetta käsittelivät, olivat sitä mieltä, että audiovisuaalista aineistoa on kirjastossa oltava. Heitä oli kaksinkertaisesti verrattuna niihin, jotka olivat sitä mieltä, että kirjastossa pääpaino olisi annettava kirjoille. Näistä osa oli sitä mieltä, että audiovisuaalinen aineisto olisi syytä poistaa kokonaan.

”Kirjastojen aineisto muuttuu luonnollisesti ajan myötä ja CD:t ja DVD:t ovat osa tätä muutosta. Niiden kopioiminen on sallittua vain omaan käyttöön (kuten silloinkin, jos ostan CD:n ja kaveri lainaa sen kopioidakseen). Ilmainen kuuntelu/katselu ja kopiointimahdollisuus korvataan tekijöille erilaisin valtion keräämin kasetti- ym. maksuin.”

”Paljon hyviä ehdotuksia kirjaston kehittämisestä on esitetty, mutta koska resurssit ovat rajallisia, kannatan priorisointia KIRJOIHIN ja niiden ilmaiseen lainausmahdollisuuteen. DVD:t ja jopa musiikki-CD:t, jotka ovat jossain määrin ongelmallisia kopioinnin takia, voisi jättää kokonaan pois.”

Eri aineistotyypeistä eniten mainintoja saivat verkkoaineisto, äänikirjat, tietokirjallisuus, lastenkirjat ja sukututkimusaineisto. Äänikirjojen yhteydessä mainittiin iäkkäät ja lukihäiriöiset.

”Koska kirjoja ja lehtiä on myös verkossa, tulisi kirjaston tarjota kansalaisille pääsy myös näihin.”

Aineistoa toivottiin myös olevan saatavilla eri formaateissa (sähköinen ja kirjamuoto) ja lehtikokoelmia toivottiin parannettavan. Myös laina-aikojen pidentämistä ehdotettiin ajatellen erityisesti opiskelijoita.

Yksittäisiä mainintoja saivat lisärahoitus kirjojen hankintaan, kirjojen lahjoittamisen helpottaminen, museo- ja arkistoaineisto, sekä se, ettei yleisistä kirjastoista tehtäisi oppilaitosten kurssikirjalainaamoja. Kun käsiteltiin kirjastokokoelmien ominaisuuksia, aineiston kunnon valvonta ja vastuu aineistosta nousivat esiin. Toivottiin parempaa valvontaa ja turmelemisesta rankaisemista.

”Lisäksi haluan vielä sanoa, että voisivat arvon kirjastonhoitajat hieman tarkemmin valvoa yhteistä omaisuuttamme, varsinkin nyt kun tietotekniikka hoitaa suurimman osan heidän työstään: Kyllä kasvatusta sekä kotona, että yhteiskunnan puolesta tulee lähteä siitä, että jos joku jotain rikkoo, niin hänen tulee se myöskin korvata, eli nämä ”naarmuttajat”/”repijät” tulee selvittää ja laittaa vastuuseen, aina!”

Yhdessä kannanotossa kuitenkin myös toivottiin, että aineiston vastuukäräjä nostettaisiin 18 vuoteen. Yhtä paljon mainintoja kuin aineiston kunto ja sen valvonta, sai aineiston riittävä laajuus ja monipuolisuus ja ulkomaisen kirjallisuuden

lisääminen, seuraavaksi eniten toivottiin enemmän suomenkielistä kirjallisuutta. Ulkomaisen ja suomenkielisen kirjallisuuden molempien yhteydessä mainittiin niiden tärkeys maahanmuuttajille. Yksittäisiä mainintoja saivat harvinaisempi aineisto, muu kuin länsimainen kirjallisuus, sekä aineiston saatavuus ja tasokkuus.

”Näkisin, että kirjaston tulee olla tulevaisuudessakin sivistyspohjaltaan mahdollisimman laaja-alainen ja monipuolinen. Tieto on nykyään erilaisissa formaateissa ja näitä tulee löytyä myös kirjastosta.”

Toiminnot

Alaluokassa Toiminnot eniten mainintoja saivat oleskelu ja viihtyminen. Kirjasto nähtiin keskeisesti paikkana, jossa voi vapaasti viettää aikaa. Kirjaston siis toivottiin olevan jonkinlainen kaikkien vapaa ja yhteinen olohuone. Kirjastoon toivottiin oleskelutilaa erityisesti nuorille ja myös lapsille, molemmat ryhmät saivat muutaman maininnan. Kolmas mainittu ihmisryhmä oli varattomat. Oleskelun jälkeen toisena tulivat rinta rinnan lukeminen, opiskelu ja työskentely, kirjaston perinteiset hiljaiset toiminnot. Tässä yhteydessä eri ihmisryhmistä mainittiin lapset ja nuoret, opiskelijat ja aikuiset, jotka kaikki saivat muutaman maininnan. Kirjastoon toivottiin myös sosiaalista ulottuvuutta perinteisen hiljaisen tilan lisäksi. Kirjasto keskustelu ja tapaamispaikkana nähtiin myös tärkeänä. Tässä yhteydessä mainittiin nuoret, opiskelijat, varattomat ja aikuiset kaikki kerran.

”Minusta kirjastossa pitäisi olla enemmän eri ryhmille oleskelutiloja. Ei kirjaston kuulu olla pelkästään lukupaikka. On mukava tulla tapaamaan kavereita, kuunnella musiikkia, musisoida, katsoa elokuvia.”

Lähes yhtä paljon mainintoja kuin tapaaminen ja keskustelu sai rauhoittuminen. Kirjaston toivottiin olevan paikka, jossa voi rentoutua kiireen keskellä.

”Monille kirjasto on paikka, jonne tullaan rentoutumaan ja katsomaan mitä maailmalla tapahtuu, tai tänne voi tulla tekemään kotitehtäviä tai vain kuluttamaan aikaa.”

Kansalaisen tietohuolto

Kansalaisen tietohuolto-kategoriaan liittyen keskustelussa eniten mainintoja saivat

yleensä tiedonsaannin oikeuteen liittyvät seikat. Kaikista eniten mainintoja saivat oikeus itsensä sivistämiseen ja kehittämiseen, näihin liitettiin usein tiedonsaannin maksuttomuus perusteluna. Mainittiin myös yleensä mahdollisuus tiedonsaantiin kaikille.

”Kirjasto on tärkeä kulmakivi demokratiassa. On hienoa, että ihmiset voivat ilmaiseksi saada tietoa asioista, jotka heitä kiinnostavat. Kirjastossa jokainen voi sivistää itseään.”

Yksittäisen maininnan sai samojen tiedonlähteiden tarjoaminen kaikille kirjastoille. Toisaalta internetin käytön osalta nousi keskustelua siitä, pitäisikö sen käyttöä rajoittaa. Kumpikin näkökanta sai muutaman maininnan. Rajoittamista kannattavien kannanotoissa mainittiin lapset ryhmänä, joiden etu rajoittaminen olisi, koska internetissä on saatavilla monenlaista sisältöä.

”Mielestäni kirjastojen tulisi rajoittaa lasten pääsyä nettiin sellaisille sivuille, joilla voi pelata väkivaltaisia pelejä tai katsella esim. pornoa.”

Toisaalta rajoittamista vastustavien leirissä oli maininta siitä, että nuorten pitää saada asiallista tietoa asioista, joista kotona ei saa tietoa etsiä.

Ohjattuun tiedonsaantiin liittyviä mainintoja oli alakategoriassa Kansalaisen tietohuolto toiseksi eniten. Tietoteknisen opetuksen ja tiedonhaun ohjauksen tärkeyttä korostettiin erityisesti iäkkäille, mutta myös lapsille ja opiskelijoille.

”Koululaisten, opiskelijoiden ja ikäihmisten näkökulmasta tiedonhankintakäytänteiden opetus on ykkösasia. --- Eläkeläisille tehostettua tiedonhakuprosessin opetusta verkkoympäristössä.”

Informaattikkojen palvelut ja tietopalveluun panostaminen mainittiin myös tärkeänä asiana. Näiden yhteydessä maininnan saivat sekä iäkkäät että opiskelijat. Yksittäisen maininnan saivat mediakasvatus ja informaatiolukutaito sekä infopiste, johon olisi koottuna järjestettyä tietoa eri asioista. Tiedonhaun ja tiedonsaannin helpottaminen oli tässä alaluokassa kolmanneksi suurin kokonaisuus. Mainittiin sekä tiedonhaun helpottaminen hakupalveluissa että laajempi sisällönkuvailu tiedon löytämiseksi helpommin. Laajemman sisällönkuvailun ja näin helpomman tiedonsaannin yhteydessä mainittiin nuoret, opiskelijat ja elinkeinoelämän tarpeet.

”Nuoret asiakkaat haluavat kaiken löytyvän nopeasti; näin oletan. Kirjastot käyttävät YSA:a tai VESA:a luettelotietoina. Olen sitä mieltä, että niiden käyttö ei riitä. Tarvitaan huomattavasti laajempaa sisällön kuvailua ja asia-/hakusanoitusta, jotta tulevat sukupolvet ”viitsivät” etsiä kirjastosta tietoa harrastuksiinsa, ongelmiinsa ja muihin tarpeisiinsa.”

Palvelut

Palvelut-alakategoriassa ylivoimaisesti eniten mainintoja sai tietokoneen käyttömahdollisuus. Keskustelijoiden mielestä oli siis erittäin tärkeää, että kirjastossa on mahdollisuus käyttää internetiä tai muuten tietokonetta. Myös mahdollisuus langattoman verkon käyttöön sai mainintoja. Tietokoneen käyttömahdollisuuden nähtiin olevan luonnollisesti tärkeää niille ihmisille, joilla ei ole tietokonetta tai nettiä. Lisäksi mainittiin lapset ja vanhukset.

”On myös hyvä, että kirjastossa on mahdollisuus käyttää tietokoneita. Kaikki ihmiset eivät pysty hankkimaan tietokonetta kotiinsa ja kirjasto on turvallinen paikka internetin käyttöön vieraalla koneella.”

Tietokonepelien pelaaminen sai pari mainintaa, ja sen tärkeyttä korostettiin nuorille. Tietokoneen käyttömahdollisuuden jälkeen eniten toivottiin tiloja kuunteluun, katseluun, musisointiin ja esiintymiseen. Suunnilleen yhtä useasti mainittiin tyytyväisyys palveluihin ja toive siitä, että nykyiset palvelut säilyisivät. Lainausautomaatit ja lehtienlukusalit saivat molemmat muutaman maininnan. Yhdessä kirjoituksessa mainittiin erityisesti se, että automaatteja pitäisi pystyä käyttämään myös punavihersokeiden. Lehtienlukusalien yhteydessä mainittiin ihmiset, joilla ei ole varaa tilata lehtiä.

Tapahtumat

Tapahtumat-alakategoriassa eniten mainintoja saivat lukupiirit, joita keskustelijoiden mukaan pitäisi järjestää sekä iäkkäille, aikuisille, nuorille että lapsille. Lukupiirien jälkeen eniten mainintoja saivat teema-ajanjaksot, kirjavinkkaus ja satutunnit, kahden jälkimmäisen yhteydessä mainittiin ihmisryhmistä lapset. Kokoontuminen ja luennot, sekä näyttelyt ja elokuvien esittäminen saivat seuraavaksi eniten mainintoja. Vähiten

mainintoja tuli kurssien järjestämiselle, kirjailijavierailuille ja eläville kirjoille. Eniten mainintoja saaneet tapahtumat liittyivät siis jollakin tavalla kirjallisuuteen ja kirjoihin. Maininnan sai myös yleensä tapahtumien tärkeys nuorille.

”On tärkeää, että kirjastossa järjestetään lapsille ja aikuisille runo- ja lukupiirejä ym. Nuorten omaa ryhmää ei saa unohtaa eikä vanhanvanhoja.”

”Lasten satutunnit erilaisine teemoineen ovat hyviä. Eri teemaiset lukupiirit nuorille ja aikuisille olisivat mielenkiintoisia. Kirjailijavierailutkin olisivat mielenkiintoisia.”

Oheispalvelut

Oheispalvelut-alkategoriassa eniten mainintoja sai erilainen ruokailu. Kahviloiden mainittiin olevan kirjaston vakiovarustusta.

”Parempaa palvelua kirjastoihin, esim. kahvilat pitäisi jo olla.”

Tässä yhteydessä maininnan sai ihmisryhmänä opiskelijat. Lisäksi pari mainintaa tuli syömisestä sallimisesta myös varsinaisissa kirjastotiloissa. Seuraavaksi eniten mainintoja tuli niin sanotusta monitoimikeskuksesta. Tässä ehdotettiin, että kirjaston yhteydessä olisi muita kulttuuripalveluita tai jopa täysin kulttuuriin liittymättömiä palveluita, kuten ruokakauppa. Näin monessa paikassa olisi helppo käydä yhtä aikaa.

”Kirjaston on oltava siellä missä on ihmisiä. Yksi ratkaisu voisi olla monitoimitalot, jossa saman katon alla toimisi kirjasto yhdessä kunnan muiden toimijoiden ja miksei myös ruokakaupan kanssa.”

Eräässä kannanotossa mainittiin mitä erilaisimpia palveluja, mitä kirjastossa pitäisi olla pesukoneista paperikaupan palveluihin ja vähävaraisten ruokalaan. Nämä maininnat olivat kuitenkin yksittäisiä.

Sisustus

Sisustus-alkaluokka sisälsi erilaiset maininnat kirjastotilan mukavuudesta ja käytännöllisyydestä. Useimmin mainittiin mukavat lukupaikat, kuten sohvot ja

nojatuolit.

”Sisustus on ratkaisevaa viihtyvyyden kannalta, ihan oikeasti. Nojatuoleja ja sohvia, lukunurkkia ja saleja.”

Kuitenkin toivottiin myös käytännöllistä sisustusta, jossa otettaisiin huomioon mm. ergonomisuus. Esimerkiksi vanhuksille toivottiin omanlaisiaan kalusteita, samoin lapsille. Myös varattomat mainittiin tässä yhteydessä.

5.1.2 Kirjaston suhteet yhteisöön

Kolmas pääluokka Kirjaston suhteet yhteisöön kattaa nimensä mukaisesti keskustelun maininnat, jotka käsittelevät kirjaston suhteita eri tahoihin ja suhteiden kehittämistä tai ylläpitoa. Nämä tahot ovat asiakkaita sekä muita ihmisryhmiä tai organisaatioita. Tämä pääluokka sisältää alaluokat Palveluiden saavutettavuus, Yhteistyö/tiedottaminen, Henkilökunta, Maksut ja Yhteisöllisyys. Palveluiden saavutettavuus-alaluokka käsittelee keskustelussa esiintyneitä seikkoja, joiden avulla kirjaston tavoitettavuutta voidaan parantaa tai ylläpitää. Yhteistyö/tiedottaminen - alaluokka sisältää maininnat, jotka käsittelevät kirjaston yhteistyötä tai yhteydenpitoa eri tahoihin. Henkilökunta- alaluokka sisältää kirjaston henkilökunnasta esitetyjä toiveita ja Maksut -alakategoria kirjastomaksuista esitetyt maininnat. Henkilökunta- luokka sisältyy tähän pääluokkaan, koska kirjaston henkilökunnalla on tärkeä rooli kirjaston palveluiden välittämisessä yleisölle ja he toimivat linkkinä fyysisten palveluiden ja asiakkaiden välillä. Maksut -kategorian liitin tähän pääkategoriaan, koska se verkkokeskustelussa liitettiin keskeisesti kirjaston ja sen asiakkaiden välisiin suhteisiin. Maksullisuuden nähtiin häiritsevän tätä suhdetta rajaamalla osan kirjaston käyttäjistä ulkopuolelle. Yhteisöllisyys-alakategoriassa ovat maininnat, joissa käsitellään kirjaston roolia yhteisöllisyyden luojana.

Saavutettavuus

Eniten mainintoja Saavutettavuus-luokassa saivat kirjaston aukioloon liittyvät seikat. Useiten mainittiin sunnuntai- ja viikonloppuaukiolo, mainintoja sai myös aikaisempi aukeaminen, myöhäisempi aukiolo, sekä yleensä riittävät aukioloajat.

”Vielä kun pääsisi joskus kotipaikkakuntansa kirjastoon. Ei ole auki perjantai-iltaisain eikä lauantaisin. Muualla asuvat opiskelijat on jätetty näin palvelujen ulkopuolelle.”

Toiseksi mainittiin erilainen aineiston kuljetus asiakkaiden luo tai heitä lähemmäs. Kotipalvelu sai eniten mainintoja, sen tärkeys mainittiin erityisesti iäkkäille ja liikuntaesteisille, mutta myös varattomille (ei saa maksaa liikaa) sekä lapsiperheille.

”Edullista korvausta vastaan (esimerkiksi 5 €) kirjojen tulisi olla toimitettavissa ja noudettavissa kotoa puhelinoiton tai sähköpostin perusteella. Kustannustehokkuutta voidaan lisätä ottamalla kyytiin useampia kirjoja. Palvelu edesauttaa etenkin lapsiperheiden, vanhusten ja muutoin liikuntarajoitteisten henkilöiden elämää.”

Kotipalvelun lisäksi mainittiin kirjastoautojen tärkeys, tässä mainittiin syrjäseudulla asuvat. Yksittäisen maininnan saivat kirjastoon kuljetukset syrjäseudulla ja kuljetusyhteistyö kirjastojen välillä, jolloin asiakas voi noutaa tarvitsemansa aineiston mahdollisimman läheltä. Kirjaston sijainti oli kolmas tärkeä asia tämän alakategorian sisällä. Panostusta lähikirjastoihin toivottiin eniten ja niiden tärkeyttä korostettiin lapsille ja iäkkäille.

”Lähikirjastojen palvelut ovat erityisen tärkeitä erityisesti lapsille ja vanhuksille, jotka pääsevät keskustaan vain harvoin. Lapsista kasvatetaan tulevaisuuden kirjastojen käyttäjiä. Ihmisen ensimmäinen tärkeä kosketus tietoyhteiskuntaan on kunnan pieni lähikirjasto.”

Toisaalta mainintoja sai yleisesti sijainti keskeisellä paikalla ja hyvien kulkuyhteyksien päässä. Internetissä sijaitseviin kirjastopalveluihin, eli etäpalveluihin, toivottiin panostusta, tämä muodosti neljännen mainintojen kokonaisuuden. Tässä yhteydessä maininnan sai ihmisryhmistä nuoret. Eräässä kommentissa toivottiin kirjaston palveluiden saatavuutta missä vain vuorokauden ympäri verkon välityksellä.

Yhteistyö/tiedottaminen

Alaluokassa Yhteistyö/tiedottaminen merkittävin alaryhmä oli erilaiset maininnat yhteistyöstä eri tahojen kanssa. Eniten korostettiin yhteistyön tärkeyttä koulujen ja päiväkotien, eli lasten ja nuorten parissa. Mainittiin yhteistyö opetuksessa ja toiminnan järjestämisessä. Yhden maininnan sai myös yhteistyö nuorisotoimen

kanssa. Toiseksi useiten mainittiin alueellinen yhteistyö lähiympäristön ja kunnan kanssa, sekä kansalaisopiston ja erilaisten harrasteryhmien kanssa. Kansalaisopiston kanssa toivottiin yhteistyötä erityisesti kurssien ja opetuksen järjestämisessä.

”Toivon, että tulevaisuuden kirjasto olisi aktiivinen osa lähiympäristönsä toimintaa ja osa sosiaalista verkostoa. Tiivis yhteistyö päiväkotien ja koulujen sekä erilaisten kansalaisjärjestöjen ja harrastusryhmien kanssa tulisi sisällyttää kirjaston jokapäiväiseen toimintaan. Kirjasto voisi olla aktiivinen kouluttaja verkon käytössä ja verkkokäyttäjytymisessä, järjestää koulujen kanssa mediataitojen koulutusta ja –neuvontaa niin vanhemmille kuin nuoremmillekin.”

Myös kirjastojen keskinäistä yhteistyötä toivottiin kehitettävän ja benchmarking ulkomaisten kirjastojen kanssa mainittiin myös. Yksittäisiä mainintoja saivat yhteistyö vanhustenhoidon, kunnansisäisten toimijoiden, museoiden ja arkistojen kanssa. Toinen huomattavasti pienempi kokonaisuus yhteistyön lisäksi oli tiedottaminen. Tiedottamista eri ryhmille pidettiin tärkeänä, maininnan sai eri ihmisryhmistä nuoriso. Toivottiin myös henkilökunnan näkyvyyttä julkisuudessa, tämän katsottiin vaikuttavan myös rahansaantiin.

”Niin, ja kirjasto ja sen henkilökunta voisi olla aktiivisempaa. Ei näy TV:ssä, ei lehdissä. Sen sijaan liikuntaväki on julkisuudessa aina. Ilmankos pelikenttiä ja jäähalleja nousee.”

Nettiyhteisöllisyys mainittiin myös keinona parantaa kirjastojen näkyvyyttä.

Henkilökunta

Henkilökunta-alaluokka sisältää maininnat, joissa esitetään toivomuksia henkilökunnan ominaisuuksista ja toiminnasta. Eniten mainintoja saivat sosiaalisuus, parempi palkkaus, asiakaslähtöisyys ja yksilöllinen palvelu.

”Kirjastoammattilaisilla on paljon osaamista ja heidät pitäisi saada koneiden takaa jakamaan tietoaan ja vinkkejään ihmisille.”

Yksilöllisen palvelun koettiin olevan tärkeää tietotekniikan lisääntyessä ja ohella.

”Tietotekniikka on apuväline lainauksessa ja tiedonhaussa, mutta se ei arvioi ja etsi oikeanlaista kirjallisuutta kysyjän pulmaan, eikä suosittelen kirjallisuutta aikuisille ja lapsille.”

Yksilöllisen palvelun katsottiin olevan tärkeää iäkkäille, sekä maahanmuuttajille ja työttömille. Toisaalta toivottiin henkilökunnan kattavaa osaamista ja ammattitaitoisuutta, sekä riittävää määrää, koulutusta ja media ja tietotekniikkataitoja. Yksittäisen maininnan saivat myös riittävä yleissivistys, aika aineistoon perehtymiseen ja tasaisempi sukupuolijakauma.

Maksut

Suurin yksittäinen asia, jota keskustelussa kiivaasti puolustettiin, oli kirjaston maksuttomuus. Olenkin tämän takia tehnyt pelkistä maksuista oman alaluokkansa toiseen pääluokkaan. Keskustelu maksuista alkoi heti verkkokeskustelun kahdesta ensimmäisestä viestistä, joissa toivottiin kirjaston maksullisuutta kirjaston resurssien parantamiseksi. Loput maininnat olivatkin maksullisuutta vastustavia. Myöhästymis- ja varausmaksut kuitenkin hyväksyttiin, mutta ajatus kirjaston käytön maksullisuudesta tyrmättiin jyrkästi. Maksuttomuutta perusteltiin erityisesti kaikkien oikeudella itsensä sivistämiseen ja tiedonsaantiin, joita on käsitelty aiemmin Kansalaisen tietohuolto-alaluokassa.

”Normaali kirjastopalvelujen tulee vastaisuudessakin olla EHDOTTOMASTI maksuttomia. Maksuttomuus luo hyvinvoivalle yhteiskunnalle perustuksia. Yleensä kaikissa kriisitilanteissa pärjää kansakunta, jonka yleisestä sivistystasosta on pidetty huolta. Se tapahtuu mm. maksuttoman kirjastolaitoksen kautta.”

Maksuttomuuden mainittiin olevan erityisen tärkeää lapsille ja varattomille, myös nuoret mainittiin.

”Ei missään NIMESSÄ kirjastopalveluja maksullisiksi. Kirjaston pitää olla kaikkien ulottuvilla. Jos siitä tehdään maksullinen, niin kävijät kaikkoavat heti. Pitääkö sitten lasten maksaa myös palveluista. Se on hyvin tehokas keino laittaa lapset kadulle ja tietokoneen ääreen.”

Yhteisöllisyys

Viimeinen alaluokka pääluokassa Kirjaston suhteet ulkopuolelle oli Yhteisöllisyys. Kirjaston toivottiin säilyvän kaikille avoimena, lisäävän ihmisten hyvinvointia ja ehkäisevän heidän syrjäytymistään tapaamispaikkana.

”Muutenkin toivoisin, että kirjastojen sosiaalista puolta kehitettäisiin. Että niihin perustettaisiin lukupiirejä, joissa ihmiset voisivat keskustella kirjoista ja samalla tutustua toisiinsa. Kirjastolla voisi olla merkittävä rooli siinä, että ihmiset eivät jäisi tulevaisuudessa yksin.”

Pari mainintaa saivat tukihenkilöt. Nuorille toivottiin erityistä tukihenkilöä kirjastoon, jolle he voisivat puhua ongelmistaan. Toinen maininta koski erityistä yhteisöpedagogia, joka olisi luomassa kirjastoon yhteisöllisyyttä. Maininnan sai myös, se, ettei eri-ikäisille suunnattuja tiloja erotettaisi niin selvästi toisistaan, jotteivät eri ihmisryhmät eristäytyisi toisistaan.

5.2 Opetusministeriön julkaisujen sisällönanalyysi

5.2.1 Kirjastostrategia 2010

Sisällönanalyysi

Yhdeksi keskeisimmistä kokonaisuuksista tässä julkaisussa oli nähtävissä kansalaisten tietohuolto ja kaikkien tasa-arvoinen pääsy tiedonlähteille, kuten julkaisun otsikostakin (Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka) oli odotettavissa. Kaikilla täytyy olla oikeus itsensä kehittämiseen ja kirjastojen avoimuus edistää yhteisöllisyyttä ja ehkäisee syrjäytymistä. Tarvittavan tiedon täytyy olla kansalaisten saatavissa ikä-, osaamis-, ja tietotasosta huolimatta. Myös eri kieliryhmät ja erityisryhmät tulisi ottaa huomioon. Maksuttomuuskin mainitaan. Kirjastoilla on merkittävä rooli perinteisen lukutaidon ja myös medialukutaidon kehittämisessä. Toistuvasti julkaisussa mainitaan oppijoiden ja opettajien tiedonhallintataitojen kehittäminen. Nämä ovat tärkeitä tietoyhteiskunnassa ja edelleen järjestämättä. Yhteistyötä opetuksen kanssa olisi siis tarvetta kehittää. Tiedon täytyisi olla saatavissa

siellä missä sitä tarvitaan, joten alueellisuus ja erilaiset verkkopalvelut nousevat tärkeiksi. Alueellista kirjastoverkkoa ja sähköisiä palveluita täytyy julkaisun mukaan kehittää.

Useaan otteeseen julkaisussa korostetaan tulevaisuuden hybridikirjastoa, jossa sekä fyysiset että etäpalvelut olisivat tasapuolisesti saatavissa. Julkaisussa mainitaan, että monet kirjaston perinteiset palvelut tulevat säilymään ennallaan (tilat lukemiseen, henkilökohtainen opastus, erilaiset tapahtumat, musiikkilaitteet), mutta aineistoa ja palvelua tulee olemaan saatavilla yhä enemmän fyysisten tilojen lisäksi virtuaali- ja mobiilipalveluina. Elektronisia aineistoja pyritään lisäämään, samoin internetissä tarjottavia palveluja ja sivustoja. Myös tiloja erilaisiin toimintoihin täytyy olla, ja niiden täytyy olla helposti muunneltavissa erilaisten palveluiden tarpeiden mukaan. Mahdollisuus sähköiseen asiointiin tuodaan myös kirjaston tiloihin. Laiteriippumattomuus on tärkeää, saman avun pitäisi olla saatavissa verkossa, puhelimitse ja mobiilipalveluin. Vaikka perinteisten palvelujen julkaisussa sanotaan säilyvän, saavat julkaisussa eniten painoarvoa uudenlaiset sähköiset palvelut. Julkaisussa keskeisenä nähdään myös erilaisten palveluiden, erityisesti verkkopalveluiden mainostaminen, koska ne eivät ole vielä laajassa käytössä.

Jotta nykyisen tietoyhteiskunnan tarvittavat palvelut voidaan tarjota kansalaisille parhaalla tavalla, täytyy kirjaston henkilöstön koostumusta ja taitoja kehittää. Korkeasti koulutettua henkilöstöä tulisi lisätä ja tarjota myös jatkokoulutusta. Aineiston monimuotoistuesssa tarvitaan uudenlaista osaamista. Henkilöstöä tarvitaan tiedonhaun opastuksessa, aineiston järjestämisessä helposti löydettävään muotoon ja luotettavan tiedon tarjoajina. Henkilöstön lisäksi keskeinen kehityskohde ovat tietojärjestelmät, jotka ovat monin paikoin vanhentuneet. Nämä ovat välttämättömiä uudenlaisessa hybridikirjastossa, jossa verkko- ja sähköisiä palveluita tullaan tarjoamaan yhä enemmän. Kaikkien kansalaisten tasa-arvoisen tiedonsaannin turvaamiseksi kirjastoverkkoa ja sen yhteistyötä tulisi kehittää, jotta kaikki saisivat palvelut mahdollisimman läheltä. Kaukopalvelun parantaminen olisi tähän liittyen myös tärkeää, erityisesti maksujen suuruuteen olisi syytä kiinnittää huomiota tasa-arvon toteutumiseksi.

Julkaisun lopun toimenpide-ehdotuksissa linjataan kuntien ja valtion työnjako.

Kuntien täytyy huolehtia peruspalveluista, eli sekä fyysisten että etäpalveluiden tarpeeksi helposta saatavuudesta, aineiston ja henkilöstön riittävästä määrästä, sekä kirjasto- ja tietopalveluiden kirjaamisesta erilaisiin paikallisiin strategioihin ja ohjelmiin. Osaavaa henkilöstöä täytyy olla riittävästi ja kuntien on syytä lisätä yhteistyötä mm. yhteisiä kirjastolaitoksia perustamalla, jos yksittäinen kunta ei pysty huolehtimaan palveluiden tarjoamisesta. Oppijan tietohuolto täytyy järjestää yhteistyössä koulujen ja opetustoimen kanssa. Tiedonhallintataitojen opettaminen täytyy järjestää. Olemassa olevaa kirjastoverkkoa täytyy hyödyntää opetuksen ja oppijoiden tarpeisiin. Valtion tehtäväksi jää kirjastoverkon kehittäminen, perustuslain sivistysvelvoitteen toteuttaminen ja valtion hallinnon kehittäminen kirjaston kannalta. Kirjastoverkkoa kehitetään tietojärjestelmiä kehittämällä, monimuotoista aineistoa ja julkistietoa hankkimalla, turvaamalla kansallisen kulttuurin saatavuus Kansalliskirjaston ja Varastokirjaston avulla, sekä tukemalla keskitettyjä ja alueellisia palveluita. Perustuslain sivistysvelvoitetta toteutetaan arvioimalla kirjastotilanne osana peruspalveluiden arviointia, tarkistamalla säädöksiä ja lisäämällä ohjausta, selvittämällä valtionosuuksien osoittamista erityistapauksissa suoraan kirjastopalvelujen kehittämiseen, tukemalla projektirahoituksella kuntien kirjastojen verkkopalveluita ja yhteistyötä muiden kuntien kanssa, sekä teettämällä ajankohtaisista asioista selvityksiä ja hankkeita. Valtionhallintoa täytyy kehittää perustamalla opetusministeriöön kunnallisten ja valtiollisten kirjastojen yksikkö ja rekrytoimalla lääninhallituksiin riittävästi kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen saaneita asiantuntijoita.

Verrattaessa Kirjastostrategia 2010 -julkaisua verkkokeskusteluun, on syytä muistaa, että Kirjastostrategia 2010 on julkaistu jo vuonna 2003, kun taas verkkokeskustelu on käyty syksyllä 2008. Muutoksia on siis varmasti tapahtunut tämän viiden vuoden aikana, mutta varmasti monet asiat ovat pysyneet ennallaankin. Julkaisussa puhutaan selkeästi enemmän tietoyhteiskunnasta ja tietotekniikan tärkeydestä. On myös havaittavissa, että informaatioteknologia on ollut vielä 2003 uusi asia verrattuna vuoteen 2008. Myös verkkokeskustelussa sähköisiä ja verkkopalveluita sekä tietotekniikkaa pidetään tärkeinä, mutta niitä ei korosteta niin selkeästi kuin Kirjastostrategia 2010 -julkaisussa. Seuraavassa vertaan tarkemmin julkaisun sisältöä verkkokeskustelun sisällönanalyysissä tekemiini luokkiin.

Kirjastostrategia 2010 -julkaisun ja verkkokeskustelun sisältöjen vertailua

Yläkategorian kirjaston toiminta alla olevista luokista ehdottomasti eniten julkaisu sisälsi alaluokkaan Kansalaisen tietohuolto liittyviä asioita. Opetusministeriön julkaisussa kansalaisen tietohuoltoon liittyvät asiat olivat pääroolissa ja toistuivat julkaisussa jatkuvasti. Verkkokeskustelussa tämä kokonaisuus sai kolmanneksi eniten mainintoja. Sekä virallinen taho että kansalaiset pitävät siis tärkeänä seikkana vapaata tiedonsaantia kaikille. Verkkokeskustelussa tosin nousi myös esiin internetin käytön rajoittaminen, mistä virallinen taho ei maininnut mitään. Molemmat tahot pitivät tärkeinä ohjattua tietohuoltoa. Opetusministeriön julkaisussa tärkeimpänä pidettiin opetuksen ja oppijoiden tietohuollon järjestämistä, verkkokeskustelussa tätä pidettiin myös tärkeänä, mutta vielä enemmän korostettiin iäkkäiden ohjattua tiedonsaantia. Tiedon järjestäminen helposti saatavaan/löydettävään muotoon nähtiin tärkeänä sekä keskustelussa että virallisessa julkaisussa.

Kokoelmista verkkokeskustelussa puhuttiin melko yksityiskohtaisesti, eli minkälaista aineistoa kokoelmissa pitäisi olla. Eniten keskusteltiin siitä, kuuluuko audiovisuaalinen aineisto kirjastoon. Suurin osa oli sitä mieltä, että sitä täytyy olla kirjojen ohella. Opetusministeriön julkaisussa mainittiin että aineiston pitäisi olla monipuolista ja korostettiin painetun aineiston lisäksi verkko- ja sähköisessä muodossa olevan aineiston tärkeyttä ja lisäämistä. Verkkokeskustelussakin eri aineistotyypeistä eniten mainintoja sai verkkoaineisto. Kokoelmiin liittyvät toiveet olivat keskustelussa kuitenkin melko hajanaisia, kokoelmiin toivottiin melko monenlaista aineistoa. Yhteenvetona voi sanoa, että opetusministeriön julkaisussa haluttiin kirjastoissa olevan hybridikirjaston idean mukaan sekä sähköistä, että painettua aineistoa, samoin verkkokeskustelun ihmiset toivoivat monipuolista aineistoa, ei vain kirjoja. Palvelut alakategoriassa keskustelijat pitivät tärkeimpänä tietokoneen käyttömahdollisuutta. Tämä menee yksiin opetusministeriön julkaisun tavoitteiden kanssa, joiden mukaan sähköistä ja verkko-aineistoa täytyisi lisätä ja tietotekniikkaa kehittää. Myös tavoite kaikkien pääsystä tiedonlähteille oli molemmissa tärkeä peruste tietotekniikan tärkeydelle.

Toiminnot ja tapahtumat -alaluokkien sisältö oli melko samansuuntainen sekä verkkokeskustelussa että opetusministeriön julkaisussa. Erona oli kuitenkin se, että

näitä asioita käsiteltiin verkkokeskustelussa yksityiskohtaisemmin. Molemmissa mainittiin erilaisten tilojen tärkeys, että kirjastossa voitaisiin tehdä monenlaisia asioita. Erilaisten tapahtumien järjestämisestä puhuttiin myös molemmissa. Oheispalveluista ja sisustuksesta opetusministeriön julkaisussa ei puhuttu mitään, nämä menevätkin jo aika käytännön tasolle, joten tämä oli odotettavissa.

Kirjaston suhteet ulkopuolelle -yläluokan alla olevissa kategorioissa oli myös paljon samaa kuin Kirjastostrategia 2010 -julkaisussa. Painotuseroja toki oli, kuten edellisenkin yläluokan sisällä. Molemmissa kirjaston saavutettavuus nähtiin tärkeänä. Verkkokeskusteluissa eniten toivottiin parannusta aukioloaikoihin, opetusministeriön julkaisussa taas korostettiin eniten kirjastoverkon kattavuutta ja saavutettavuutta verkon kautta. Nämä oli mainittu myös verkkokeskustelussa useaan kertaan, mutta eniten mainintoja saivat aukioloajat ja kotipalvelu. Verkon kautta saavutettavuus ei ollut verkkokeskustelussa niin merkittävä seikka kuin opetusministeriön julkaisussa. Kirjaston sijainnin merkitys tuli verkkokeskustelussa vasta aukioloaikojen ja kotipalvelun jälkeen.

Yhteistyö -alakategoriassa sekä verkkokeskustelussa että OPM:n julkaisussa tärkeänä nähtiin yhteistyö oppijoiden kanssa. OPM:n julkaisussa puhuttiin koululaisista ja toisen asteen oppilaitoksista, verkkokeskustelussa myös päiväkodit nousivat esiin. Verkkokeskustelussa nousivat esiin myös erilaiset kansalaisryhmät, mitä opetusministeriön julkaisussa ei mainittu. Yhteistä oli kirjastojen keskinäisen yhteistyön ja yhteistyö kunnan kanssa. Näitä korostettiin kuitenkin virallisessa julkaisussa enemmän. Tiedottaminen mainittiin myös molemmissa, mutta melko pienenä kokonaisuutena. Verkkokeskustelussa puhuttiin yleisesti tiedottamisesta ja näkyvyydestä, OPM:n julkaisussa puhuttiin tiedottamisesta lähinnä uusien verkkopalveluiden kannalta. Kirjaston henkilökunnan ominaisuuksista puhuttiin melko paljon sekä keskustelussa että julkaisussa. Verkkokeskustelussa korostuivat enemmän asiakaspalveluun liittyvät ominaisuudet, kuten henkilökohtainen palvelu ja sosiaalisuus. Parempi palkkauskin mainittiin. OPM:n julkaisussa oltiin taas huolissaan henkilökunnan koulutuksesta. Haluttiin tarpeeksi koulutettua henkilökuntaa kirjastoihin ja myös koulutusta työn ohessa. Verkkokeskustelussakin koulutus mainittiin, mutta ei niin tärkeänä seikkana. Henkilökunnan oletettiin olevan osaavaa, mutta toivottiin läheisempää kontaktia asiakkaiden kanssa.

Kirjastojen maksuttomuus sai verkkokeskustelussa merkittävän paljon mainintoja. Se nähtiin tärkeänä seikkana palveluiden avoimuudessa kaikille. OPM:n julkaisussa asia mainittiin tärkeänä, mutta sitä ei nähty yhtä selvästi tasa-arvoista tiedonsaantia lisäävänä seikkana. Tavallisille kansalaisille kirjastojen maksuttomuus näyttää olevan erittäin tärkeä asia. Kirjastojen yhteisöllisyyden korostaminen oli havaittavissa molemmissa sekä verkkokeskustelussa että OPM:n julkaisussa. Se ei kuitenkaan ollut kummassakaan erittäin keskeisesti esillä, mutta mainittiin kuitenkin tärkeänä asiana.

5.2.2 Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015

Sisällönanalyysi

Kuten Kirjastostrategia 2010 -julkaisussa, tässäkin julkaisussa korostetaan kansalaisen sivistyksellisiä perusoikeuksia ja oikeutta tietoon. Yleinen kirjasto halutaan nähdä näiden tavoitteiden toteuttajina. Tärkeimpänä kirjaston tehtävänä nähdään halutun tiedon seulominen informaatiotulvasta ja tiedonhallintataitojen opettaminen asiakkaille. Kilpailtaessa ihmisten ajankäytöstä, kirjastojen valttina nähdään henkilökohtainen ohjaus ja laadukkaan tiedon tarjoaminen muun muassa internetistä löytyvän laadultaan sekalaisen tiedon ohella. Jotta kirjaston henkilökunta pystyy opastamaan kansalaisia tiedonhallinnassa, on heidän hallittava sekä painetut että digitaaliset aineistot.

Yleisten kirjastojen täytyisi pystyä kohtaamaan iältään ja koulutustasoltaan erilaisia asiakkaita. Palveluita täytyy tarjota siellä missä ihmiset ovat, oli kyseessä sitten virtuaali- tai fyysinen tila. Erilaisiin aineistomuotoihin täytyisi panostaa ja kehittää kirjastojärjestelmiä ja digitaalisia palveluja asiakkaiden ehdoilla. Kirjaston täytyisi tarjota monimuotoisia tiloja, jotka mahdollistavat sekä hiljaisen työskentelyn että ihmisten tapaamisen. Asiakaslähtöisyys nähdään keskeisenä palveluita määrittävänä seikkana. Kansalaisten kirjastokäyttäytyminen muuttuu ja tässä muutoksessa kirjastojen täytyisi kyetä pysymään mukana. Tulevaisuudessa kirjastojen täytyisi profiloitua käyttäjäryhmittäin tarjotakseen hyviä palveluita.

Tässäkin Opetusministeriön julkaisussa jaksetaan korostaa henkilöstön koulutuksen merkitystä palveluiden parantamisessa. Sekä kirjastoalan yliopisto- että ammattikorkeakoulutusta pidetään tärkeinä ja toisiaan täydentävinä. Koulutuksen täytyy julkaisun mukaan olla pitkäjänteistä eikä lyhyitä kursseja. Pelkkä kerran saatu koulutus ei kuitenkaan riitä, vaan jatkuvaa täydennyskoulutusta tarvitaan myös.

Julkaisun lopussa on koottu toimenpiteet, joilla sivistykselliset perusoikeudet varmistetaan. Nämä toimenpiteet on jaettu kunnalliseen ja kansalliseen tasoon, kuten Kirjastostrategia 2010 -julkaisussakin oli tehty. Ensimmäisenä tärkeänä seikkana kunnallisella tasolla mainitaan henkilöstön merkitys. Heidän osaamistaan tarvitaan erityisesti tiedonhallinnassa ja on tärkeää varmistaa, että korkeakoulutettujen henkilöiden määrä yleisissä kirjastoissa on riittävä. Toisena seikkana kunnallisella tasolla mainitaan rahoituksen uudelleenarviointi. Uudelleenarvioinnissa täytyy ottaa huomioon tiedon ja kulttuurin saatavuuden näkökulma sekä kirjaston rooli kaikille avoimena oppimisympäristönä. Kolmantena kunnallisen tason toimenpiteistä mainitaan esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen kirjastopalvelut. Kirjaston ja koulun yhteistyön keskeisin tavoite on oppijan tietohuolto. Kirjastojen on päiväkotien, koulujen ja toisen asteen oppilaitosten kanssa yhteistyössä taattava oppilaiden tiedonhallinta- ja hankintataitojen opetus. Kansallisen tason toimenpiteistä mainitaan kansalaisen tietohuollon perussopimus sekä opetusministeriön toimenpiteet. Kansalaisen tietohuollon perussopimuksessa tarkoitus on saada keskeiset sähköiset tieto- ja kulttuurituotteet kaikkien kansalaisten käyttöön. Tähän tarvitaan kansallinen sopimus ja lisärahoitusta. Tärkeää on määrittää, mitä tarkoitetaan kansalaisen tietohuollolla verkkomaailmassa ja mitä aineistoja ja palveluja pitää olla kaikkien saatavilla. Opetusministeriölle määritetään useita tehtäviä. Valtionavustukset tulee kohdentaa julkaisussa esitettyjen tavoitteiden mukaisesti. On panostettava koko maan kattaviin hankkeisiin kirjastojen osaamis pohjan voimistamiseksi. Varmistetaan kirjastojen erityistehtävien ja Kansalliskirjaston ja yleisten kirjastojen keskitetyt tuotettujen palveluiden rahoituksen jatkuvuus. Panostetaan erityisosaamista vaativien palveluiden rahoittamiseen alueellisella ja kansallisella tasolla (mm. käytösopimuksista neuvottelu). On varmistettava, että Kansalliskirjaston, eri kirjastotyyppien, arkistojen ja museoiden keskeiset tietovarannot ja palvelut ovat yleisten kirjastojen kautta saatavilla. Asetetaan tavoitteeksi avoimesti hyödynnettävä

koko kirjastoverkon yhteisluettelo. Varastokirjaston rooli kirjastoaineistojen varastoimisessa ja välittämisessä turvataan. Lisäksi pyritään laajentamaan Näkövammaisten kirjaston palveluja laajemmalle asiakaskunnalle.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 -julkaisun ja verkkokeskustelun sisältöjen vertailua

Seuraavassa vertaan Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 -julkaisun sisältöä verkkokeskustelun luokkiin, kuten edellä tein opetusministeriön Kirjastostrategia 2010 -julkaisulle. Pääluokan Kirjaston toiminta alla eniten tässäkin OPM:n julkaisussa korostettiin alaluokkaan Kansalaisen tietohuolto kuuluvia asioita. Julkaisun mukaan kirjaston on taattava kansalaisen sivistykselliset oikeudet, joista puhuttiin eniten tämän kategorian sisällä myös verkkokeskustelussa. Ihmisten kohtaaman informaation tulva on valtava ja kasvamassa ja tämän tulvan hallinnassa kirjastojen tulee avustaa asiakkaitaan erityisesti verkkotiedon osalta. Kirjastojen on opastettava tiedonhallinnassa ja hankinnassa, sekä tarjottava luotettavaa tietoa tietotulvan keskellä. Kuten vanhemmassakin OPM:n julkaisussa, myös tässä jaksetaan korostaa erityisesti oppijoiden tietohuollon tärkeyttä, joilla pääosin tarkoitetaan mm. koululaisia ja nuoria, mutta kaikenikäisten kansalaisten oppimisen tärkeys mainitaan myös. Myös verkkokeskustelussa lapset ja nuoret mainittiin tiedonsaannissa tärkeinä ryhminä iäkkäiden ohella. Ohjattu tiedonsaanti oli tässä OPM:n julkaisussa jopa korostetummin esillä kuin vanhemmassa julkaisussa. Molemmissa OPM:n julkaisuissa tämä seikka oli eniten korostettu, verkkokeskustelussa tämä kokonaisuus sai kolmanneksi eniten mainintoja.

Kokoelmista OPM:n julkaisussa mainitaan, että painettuja ja virtuaalisia aineistoja täytyisi tarjota rinnakkain. Kirjastoissa on oltava järjestettynä monipuolinen valikoima kaunokirjallisuutta ja ajankohtaista tietokirjallisuutta. Myös lehdet, musiikki ja elokuvat, sekä muut tallenteet ja laadukkaat tiedonhakupalvelut mainitaan. Kuten verkkokeskustelussakin, painotetaan aineiston monipuolisuutta. Audiovisuaalisen aineiston todetaan kiistatta kuuluvan kirjastoon, mistä verkkokeskustelussa oli myös vastakkaisia mielipiteitä.

Toiminnot -alakategoriassa verkkokeskustelu ja OPM:n julkaisu olivat samoilla

linjoilla. Kirjaston todetaan olevan yhä tärkeämpi kohta- ja tapahtumapaikkana, sekä oleskelutilana. Kirjastossa täytyy julkaisun mukaan olla tilat myös opiskeluun, työskentelyyn, hiljaisuudelle ja keskittymiselle. Molemmat tahot pitävät siis sekä kirjastoa hiljaisena että sosiaalisena tilana tärkeinä.

Palvelut -alakategoriassa verkkokeskustelussa mainittiin useiten tietokoneen käyttömahdollisuus. Seuraavaksi eniten toivottiin tiloja audiovisuaalisen aineiston käyttöön. OPM:n julkaisun mukaan kirjastojen täytyy pystyä kilpailemaan ihmisten ajankäytöstä. Tämä tarkoittaa panostamista osaamiseen ja laatuun. Asiakslähtöisyyttä korostetaan vahvasti, kirjaston täytyisi pystyä palvelemaan kaikkia ihmisryhmiä. Kirjaston täytyy myös pystyä muuttamaan toimintaansa ja palvelujaan asiakkaiden tarpeiden mukaan. Erikoistuminen kirjastoalueen asiakkaiden mukaan on julkaisun mukaan erittäin suotavaa. Huomattava ero verkkokeskustelun ja julkaisun välillä näyttää olevan se, että verkkokeskustelussa puhutaan konkreettisella tasolla yksittäisistä palveluista, OPM:n julkaisussa yleisesti asiakslähtöisyydestä.

Alakategorioiden Tapahtumat, Oheispalvelut ja Sisustus osalta OPM:n julkaisussa ei ole juurikaan mainintoja. Tapahtumista tai oheispalveluista ei puhuta lainkaan, sisustuksesta sen verran, että viihtyisät tilat ovat tärkeitä asiakkaiden mukavuuden kannalta. Kuten edellistäkin OPM:n julkaisua keskusteluun verrattaessa totesin, näin yksityiskohtaisiin seikkoihin ei voida ehkä olettaakaan OPM:n julkaisussa kovin syvällisesti mentävän.

Toisen pääluokan Kirjaston suhteet yhteisöön alla oli kaikkiaan viisi alakategoriaa, joista ensimmäinen oli Saavutettavuus. Tässä luokassa oli paljon samoja asioita sekä OPM:n julkaisussa että verkkokeskustelussa. Painotukset olivat kuitenkin hieman erilaiset, eikä kaikkia verkkokeskustelussa esiin tulleita asioita mainittu OPM:n julkaisussa. Verkkokeskustelussa eniten puhuttiin paremmista aukioloajoista, viikonloppuaukiolosta sekä myöhemmistä ja aikaisemmista aukioloajoista. OPM:n julkaisussa mainittiin vain yleisesti pidempi aukiolo. OPM:n julkaisun mukaan kirjastopalveluiden täytyy olla saatavilla siellä missä asiakkaatkin fyysisesti tai virtuaalisesti. Hyvä sijainti ja etäpalvelut oli verkkokeskustelussa mainittu, mutta nämä olivat vasta kolmanneksi eniten mainittu asia alaluokan sisällä. Kotipalvelu ja kirjastoautot mainittiin molemmissa tärkeinä asioina.

Alaluokassa Yhteistyö/tiedottaminen sekä OPM:n julkaisussa että verkkokeskustelussa korostettiin vahvasti yhteistyötä oppijoiden kanssa. Tärkeinä pidettiin molemmissa yhteistyötä koulujen ja päiväkotien kanssa, OPM:n julkaisussa mainittiin myös yhteistyö toisen asteen oppilaitosten kanssa. Yhteistyö muiden kirjastojen ja lähikuntien kanssa mainittiin molemmissa, mutta enemmän sitä korostettiin OPM:n julkaisussa. OPM:n julkaisussa mainitaan erilaiset käyttäjäryhmät, joiden kanssa pitäisi tehdä yhteistyötä, kuten ammatti-, harrastaja- ja opiskelijaryhmät. Näin julkaisun mukaan opitaan tuntemaan heterogeenista käyttäjäkuntaa. Verkkokeskustelussa yksittäisiä mainintoja saivat vanhustenhoito, kunnansisäiset toimijat, museot ja arkistot. Palveluista tiedottamisen tärkeys mainittiin sekä OPM:n julkaisussa että verkkokeskustelussa. OPM:n julkaisussa mainittiin erikseen erilaisista tietokannoista tiedottaminen. Verkkokeskustelussa näkyvyyden nähtiin vaikuttavan myös rahansaantiin. Tiedottamista ei kuitenkaan korostettu kummassakaan julkaisussa mitenkään erityisesti.

Kuten edellä analysoimassani Kirjastostrategia 2010 -julkaisussa, myös Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 -julkaisussa korostettiin erittäin vahvasti henkilöstön osaamisen ja koulutuksen merkitystä. Verkkokeskustelussakin henkilökuntaan liittyviä mainintoja oli kohtalaisen paljon. Erona verkkokeskustelun mainintojen ja OPM:n julkaisujen välillä oli se, että verkkokeskustelussa korostettiin henkilökunnan sosiaalisuutta ja asiakaspalveluhenkisyttä, eli sitä, mikä käytännössä kirjastonkäyttäjälle näkyy parhaiten ulospäin. Molemmissa OPM:n julkaisuissa korostettiin seikkoja, jotka taustalla vaikuttavat henkilökunnan osaamiseen, eli koulutusta. Ammattitaitoisuus ja koulutus mainittiin toki verkkokeskustelussakin, mutta toissijaisesti.

Kuten aiemmin jo olen maininnut, kirjaston maksuttomuus oli verkkokeskustelussa palava keskustelunaihe ja sitä puolustettiin erittäin voimakkaasti perusoikeutena. Kuten Kirjastostrategia 2010 -julkaisussa, OPM:n kirjastopolitiikka 2015 -julkaisussakin kirjaston maksuttomuus tuli esiin vain ohimennen. Sivistykselliset oikeudet mainittiin tärkeinä, mutta maksuttomuutta ei liitetty tähän, kuten verkkokeskustelussa. Tuntuu, että virallisella taholla maksuttomuutta pidetään itsestään selvyytenä, mutta tavalliset ihmiset näyttävät olevan huolissaan tämän

ominaisuuden säilymisestä kirjastoissa. Sitä pidetään pyhänä kirjastoihin liitettävänä asiana, johon ei saa kajota. Pienin alaluokka toisen pääkategorian Kirjaston suhteet yhteisöön oli Yhteisöllisyys. Sekä OPM:n uudemmassa julkaisussa että verkkokeskustelussa oli mainintoja tästä. Kirjasto nähtiin yhteisenä olohuoneena, johon kaikki ovat tervetulleita. Tämä oli kuitenkin verkkokeskustelussa pienimpiä mainintojen kokonaisuuksia, OPM:n kirjastopolitiikka 2015 -julkaisussa sitä korostettiin ehkä jopa enemmän.

6. YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tutkimukseni kohteena oli Opetusministeriön aloittama verkkokeskustelu syksyllä 2008 sekä kahden Opetusministeriön julkaisun sisältö vuosilta 2003 ja 2009. Verkkokeskustelusta etsin sisällönanalyysin avulla keskustelijoiden toiveita yleisten kirjastojen sisällöstä tulevaisuudessa. Vertaamalla näitä tuloksia Opetusministeriön julkaisujen sisällönanalyysistä saamiin tuloksiin, pyrin tuomaan esille sekä tavallisen kansan että virallisen tahon näkemyksiä aiheesta.

6.1 Tutkielman tulokset suhteessa aiempaan tutkimukseen

Ennen kuin menen varsinaiseen yhteenvetoon tutkimukseni tuloksista, peilaan ensin lukujen 2 ja 3 sisältöä omaa tutkimustani vasten. Verrattaessa luvussa 2 käsiteltyjä eri maiden kirjastopolitiikkojen sisältöjä Suomeen ja Opetusministeriön julkaisujen sisältöihin on havaittavissa paljon samankaltaisuuksia, mutta myös eroja. Yhteistä on halu ja tavoite tarjota monipuolista aineistoa kaikille kansalaisille ja lasten ja nuorten tarpeiden huomioiminen mm. yhteistyöllä koulujen kanssa. Myös käyttäjien tietohuolto nähdään tärkeänä. Erityisesti Hollannin yleisten kirjastojen tulevaisuutta käsittelevässä julkaisussa ajassa mukana pysyminen ja uusien sähköisten palveluiden, sekä ihmisten ajankäytön muutosten seuraaminen nähtiin tärkeänä asiana, mitä korostettiin myös tutkimissani Opetusministeriön julkaisuissa. Alueellista ja kansallista yhteistyötä korostetaan erityisesti Saksan kirjastopolitiikassa, koska siellä politiikka on ollut alueellisesti hyvin hajanaista. Eri hallinnon tasojen välinen yhteistyö nähdään kuitenkin muissakin maissa tärkeänä asiana. Selkeänä erona Hollannin ja muiden maiden välillä voidaan pitää sitä, että siellä kirjaston käyttö on maksullista. Erityisesti Suomessa ja Ruotsissa tätä on pidetty tasa-arvoa kyseenalaistavana seikkana ja kirjastojen maksuttomuus mainitaan myös näiden maiden kirjastopoliittisissa julkaisuissa. Hollantia käsittelevissä julkaisuissa on myös selvemmin näkyvissä huoli kirjaston käytön vähenemisestä, mihin tutkimusten mukaan vaikuttaa erityisesti se, että ihmiset mieluummin ostavat kirjansa omaksi. Sen sijaan sekä Suomessa että Ruotsissa ja myös Saksassa kirjastojen suosion jatkumiseen tunnutaan uskottavan myös tulevaisuudessa ja ainakin Suomessa lainausluvut puhuvat tämän puolesta.

Luvussa 2 käsiteltiin myös eri Pohjoismaissa toteutettuja käytännön kokeiluja kirjastoissa. Tanskalainen idea tuottaa erityisesti lapsille suunnattu sivusto verkkoon voisi palvella myös Suomessa tutkielmani verkkokeskustelussakin havaittavissa olevaa tarvetta sisällön tarjoamiseen lapsille ja muillekin ihmisryhmille. Samaa interaktiivisuutta edustaa Norjassa toteutettu kokeilu, jossa tavalliset ihmiset saavat jakaa tarinoitaan verkossa. Myös perinteisellä kirjastotilalla ja kirjaston sijainnilla on kuitenkin edelleen merkitystä, mitä ei sovi unohtaa. Nämäkin seikat nähtiin erityisen merkittävinä tutkimassani kirjaston tulevaisuuden palveluita koskevassa verkkokeskustelussa. Kirjastotilan muokkaamista käyttäjien tarpeiden mukaan edustivat sekä Norjan Vestre Totenin kunnankirjastossa toteutettu tilaremontti ja uudistus, sekä Espoon Entressen kirjasto Suomessa, jossa on pyritty yhdistämään samaan tilaan täysin erilaisia kirjaston toimintoja ja tuomaan kirjasto keskeiselle paikalle kauppakeskuksen yhteyteen. Molemmat ovat oivia esimerkkejä siitä, miten keskustelijoiden verkkokeskustelussa mainitsevia toiveita on jo toteutettu, ja joiden toteuttamista on edelleen syytä viedä eteenpäin jatkuvasti asiakkaita kuunnellen.

Kansalliskirjaston yleisten kirjastojen kansallinen käyttäjäkysely 2010 toi laajasti esiin maanlaajuisesti asiakkaiden mielipiteitä yleisten kirjastojen palveluista. Kirjastoihin oltiin kaikkiaan hyvin tyytyväisiä. Panostusta toivottiin palveluista tiedottamiseen. Tietokoneet ja verkkopalvelut olivat asiakkaille keskimäärin hieman vähemmän tärkeitä ja kirjastojen onnistuminen niissä arvioitiin myös hieman huonommaksi. Aineiston laajuutta ja aukioloaikoja toivottiin parannettavan. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin graduni verkkokeskustelussa, mutta verkkoaineistoja tai tietokoneita ei nähty kyselyssä niin tärkeinä kuin ehkä verkkokeskustelussa. Myös Britanniassa toteutetussa kirjastokyselyssä kirjastoa arvostettiin ja sitä pidettiin kaikkien ihmisten yhteisenä paikkana, kuten verkkokeskustelussakin. Myös toiveet kirjastosta erilaisten toimintojen mahdollistajan olivat samanlaisia verkkokeskustelussa ja tutkimuksessa. Samanlaisia mielipiteitä oli myös Britanniassa toteutetussa kirjastojen henkilöstölle osoitetussa kyselyssä. Toisaalta siinä korostettiin vahvemmin myös kirjaston kasvatuksellista merkitystä.

6.2 Tutkielman keskeiset löydökset

Tekemäni verkkokeskustelun sisällönanalyysin tuloksena muodostin aineistosta kaksi

pääloukkaa Kirjaston toiminta ja Kirjaston suhteet yhteisöön. Yläluokan Kirjaston toiminta alle tuli kaikkiaan seitsemän alaluokkaa. Suurin osa keskustelijoista oli sitä mieltä, että kirjastossa tulee olla sekä kirjoja että audiovisuaalista aineistoa. Aineistoa toivottiin eri formaateissa, sen toivottiin olevan monipuolista ja eri erityisryhmät huomioivaa. Aineiston kunnan valvontaa ja turmelijoiden vastuuseen saattamista toivottiin myös. Kirjasto nähtiin keskeisesti oleskelu- ja viihtymispaikkana. Kirjastoon toivottiin tiloja sekä tapaamiseen ja keskusteluun että hiljaiseen oleskeluun ja työskentelyyn. Kansalaisen tietohuoltoon liittyen tärkeänä nähtiin oikeus tiedonsaantiin, itsensä sivistäminen ja kehittäminen. Ohjattu tiedonsaanti nähtiin tärkeänä ja tiedonhakua ja tiedonsaantia toivottiin helpotettavan. Keskustelua käytiin myös internetin käytön rajoittamisesta puolesta ja vastaan. Eri palveluista tärkeimpänä nähtiin tietokoneen käyttömahdollisuus. Toivottiin myös tiloja erilaiseen audiovisuaalisten aineistojen käyttöön ja esiintymiseen. Toisaalta toivottiin vaatimattomasti nykyisten hyvien palveluiden säilymistä. Kirjoihin ja kirjallisuuteen liittyviä tapahtumia toivottiin järjestettävän kirjastoissa, eniten toivottiin lukupiirejä eri ikäisille. Myös luennot ja näyttelyt mainittiin. Oheispalveluna kirjastoihin toivottiin kahviloita, lisäksi kirjastojen yhteyteen toivottiin kulttuuri- tai muita palveluita. Sisustuksessa tärkeimpänä nähtiin viihtyvyys ja toisaalta ergonomisuus.

Kirjaston suhteet yhteisöön pääloukan alla oli viisi kokonaisuutta. Saavutettavuuden kannalta tärkeinä nähtiin riittävät aukioloajat, aineistojen kuljetus asiakkaiden luo tai heitä lähemmäs, kirjaston sijainti lähellä ja panostus etäpalveluihin, kuten internettiin. Yhteistyön nähtiin olevan tärkeintä koulujen ja päiväkotien kanssa, myös alueellinen lähiympäristön ja kunnan kanssa nähtiin tärkeänä. Myös kansalaisopisto ja harrasteryhmät mainittiin. Palveluista tiedottamista pidettiin myös jokseenkin tärkeänä. Henkilökunnalta toivottiin eniten sosiaalisuutta ja asiakaspalveluhenkisyttä ja ammattitaitoisuutta, palkkaustakin toivottiin parannettavan. Yksilöllisen palvelun katsottiin olevan tärkeää. Maksuja vastustettiin verkkokeskustelussa kiihkeästi. Perusteluissa korostui tasa-arvo, oikeus vapaaseen tiedonsaantiin. Kirjaston koettiin myös edustavan yhteisöllisyyttä, koska se on avoin kaikille.

Molemmissa Opetusministeriön julkaisuissa kaikkien ihmisten tasa-arvoista tiedonsaantia pidetään erittäin tärkeänä. Myös oppijoiden tietohuollon tärkeydestä puhutaan, mutta enemmän Kirjastostrategia 2010 julkaisussa kuin uudemmassa.

Kenties asiassa on vuosien saatossa tapahtunut parannuksia. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 -julkaisussa korostetaan enemmän kirjaston roolia laadukkaan tiedon seulomisessa informaatiotulvasta. Molemmissa julkaisuissa tiedon saatavuus lähellä ihmisiä nähdään tärkeänä. Vanhemmassa Kirjastostrategia 2010 -julkaisussa korostetaan enemmän tietoyhteiskunnan tulemistä ja erilaisia sähköisiä palveluita, mutta toisaalta myös perinteisten palveluiden saamista. Uudemmassa julkaisussa uudempia teknologioita ei korosteta niin vahvasti, vaan todetaan, että sekä fyysisiä että etäpalveluja täytyy edelleen kehittää. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 -julkaisussa mainitaan erikseen asiakaslähtöisyys ja profiloituminen asiakaskunnan mukaan. Molemmissa julkaisuissa puhutaan eri käyttötarkoituksiin varattujen tilojen tärkeydestä, uudemmassa julkaisussa niitä kuitenkin korostetaan enemmän. Henkilöstön koulutuksen ja tämän myötä myös osaamisen tärkeyttä korostetaan molemmissa julkaisuissa. Tämä nähdään tärkeänä palvelujen laadun turvaajana.

Monissa asioissa verkkokeskustelun keskustelijat ja virallinen taho ovat samoilla linjoilla ja näkemyksissä on monia yhtäläisyyksiä. Yksi tällainen kokonaisuus oli kansalaisen tietohuoltoon liittyvät asiat. Molemmat tahot pitivät tärkeänä tasa-arvoista tiedonsaantia ja opetusta. Sekä virallinen taho että keskustelijat toivovat kirjastoon monipuolista aineistoa ja kokoelmien monipuolisuutta. Audiovisuaalisen aineiston tarjoamisesta sen sijaan oli keskustelussa myös vastakkaisia mielipiteitä. Molemmat osapuolet olivat myös sitä mieltä, että kirjastossa täytyy pystyä tekemään monenlaisia asioita, sekä hiljainen että äänekäs tekeminen olisi tärkeää turvata omissa tiloissaan.

Kirjaston saavutettavuudesta puhuttaessa verkkokeskustelussa keskityttiin eniten aukioloaikoihin ja kotipalveluun. Sijainti ja etäpalvelut taas korostuivat OPM:n julkaisuissa. Keskusteluun osallistujat siis pääosin kokevat ja luottavat saavansa kirjastopalvelut tarpeeksi läheltä, mutta eivät ajallisesti silloin kuin haluavat. Etäpalvelua (verkkopalvelut) ei pidetä niin tärkeänä kuin virallinen taho pitää. Yhteistyö lasten ja nuorten parissa kouluissa nähtiin tärkeänä sekä virallisella että keskustelijoiden keskuudessa. Myös alueellinen yhteistyö ja kirjastojen keskinäinen yhteistyö mainittiin molemmissa, mutta OPM:n julkaisuissa sitä painotettiin enemmän. Tämä kertoo varmasti siitä, että virallisella taholla asioita katsotaan laajemmin ja ylhäältäpäin. Kirjaston henkilökuntaan liittyvissä asioissa

verkkokeskustelussa korostettiin asiakaspalveluun ja kontaktiin ihmisten kanssa liittyviä asioita. OPM:n julkaisuissa tuotiin esille osaamisen taustalla olevat asiat, eli koulutus ja koulutetun henkilöstön tärkeys. Jälleen nähdään virallisen tahon ja keskustelijoiden näkökantojen ero: virallisella taholla katsotaan enemmän taustalla vaikuttaviin asioihin, kun taas keskustelijoiden toiveet kohdistuvat enemmän käytännössä ulospäin näkyviin asioihin. Lainauksen maksuttomuus nähtiin verkkokeskustelussa elintärkeänä ja kirjastoon keskeisesti kuuluvana asiana. OPM:n julkaisuissa asia mainittiin vain ohimennen. Tavalliset ihmiset näyttävät siis tämän verkkokeskustelun mukaan olevan enemmän huolissaan maksuttomuuden pysyvyydestä kun taas virallinen taho näyttää pitävän sitä itsestäänselvyytenä. Maksuttomuutta puolustettiin keskustelussa erittäin kiihkeästi ja sen nähtiin uhkaavan kirjastojen yhteisöllisyyttä, tasa-arvoisuutta ja kaikille kuuluvuutta. Yhteisöllisyyttä sinänsä ei mainittu keskustelussa kovin usein, mutta se oli taustalla monissa kategorioissa, joissa korostettiin nimenomaan kirjaston palveluita kaikille ja kirjastoa yhteisenä tilana. Yhteisöllisyys oli läsnä myös OPM:n julkaisuissa, mutta sitä ei liitetty näin vahvasti kirjaston maksullisuuteen.

Mitä graduni aiheesta, aineistosta ja tuloksista sitten voidaan sanoa? Tavallisten ihmisten mielipiteitä on tärkeää tutkia ja tähän internet tuo uusia mahdollisuuksia. Verkkokeskusteluiden tutkiminen tuo uusia mahdollisuuksia ihmisten mielipiteiden selvittämiseen. On myös paitsi mielenkiintoista myös tärkeää tutkia virallisten tahojen mielipiteitä samoista asioista ja nähdä, miten virallinen taho ja tavalliset ihmiset kohtaavat mielipiteiltään ja minkälaisia painotuseroja on. Syytä työssäni on kuitenkin myös muistaa aineistoni rajallisuus. Verkossa vapaasti käydyn keskustelun rajoituksia ovat keskustelijoiden tunnistamattomuus, emme siis voi tietää vastaajien taustoista mitään. Emme voi tietää kuinka monta keskustelijointa on ja toisten ihmisten mielipiteet välttämättä korostuvat enemmän kuin toisten. Tällaisessa verkkokeskustelussa esiin tuodut mielipiteet edustavat vain pienen joukon mielipiteitä. Silti voi olla, että ihmiset uskaltavat ilmaista itseään rohkeammin anonyymissa keskustelussa. Tällainen keskustelu tuo myös esiin joukon asiasta kiinnostuneiden mielipiteitä kuten sanomalehtien mielipidepalstoillakin, mutta sillä erolla, että sanomalehdissä kaikkia kirjoituksia ei julkaista. Verkkokeskustelu on vapaampaa. Tämänkaltaisen sivuston verkkokeskustelun ongelma toisin kuin sanomalehdillä on kuitenkin tuntemattomuus. Lehdillä on laajempi yleisö, joten

voimme olettaa mielipiteiden tulevan laajemman yleisön keskuudesta. Toisaalta julkaisulta odotetaan parempaa kielellistä ilmaisua. Kynnys kirjoittaa mielipiteitään verkkofoorumille on pienempi. Opetusministeriön julkaisuja voi pitää melko hyvinä virallisen tahon näkemysten esille tuojina. Niissä ilmaistaan keskeisimpiä virallisen tahon näkemyksiä siitä, miten asioita tulisi tulevaisuudessa kehittää. Kaiken toteutuminen käytännössä onkin sitten vähemmän varmaa. On kuitenkin hyvä tietää, että yleisiin kirjastoihin pyritään aktiivisesti panostamaan ja niiden tilannetta pohditaan aktiivisesti virallisella taholla. Viralliset yleiset julkaisut ovat myös paras tapa saada tietoa päättävän ja valmistelevan tahon mielipiteistä.

Tutkimuksen mukaan virallisen tahon ja tavallisten ihmisten tulevaisuuden palveluihin ja sisältöön liittyvissä näkökulmissa on havaittavissa paljon samaa. Katsantokannoissa luonnollisesti on eroa, virallinen taho pyrkii katsomaan myös taustalla vaikuttavia asioita, kun taas keskustelijat tarttuvat heille arjen kirjastonkäytössä parhaiten näkyviin seikkoihin. Vahvasti molemmilla tahoilla korostetaan kirjaston roolia kaikkien kansalaisten yhteisenä paikkana, jolla olisi tarjota kaikille ihmisille jotakin. Tämä näkyy niin kirjastotilaan, kokoelmiin kuin myös henkilökuntaan liittyvissä toiveissa. Kirjastoja toivotaan tulevaisuudessa kehitettävän juuri asiakaskunnan ehdoilla. Kirjastoa toivotaan kehitettävän, mutta keskustelun mielipiteiden perusteella siihen ollaan jo nyt hyvin tyytyväisiä ja sitä arvostetaan ja jo olemassa olevien palveluiden toivotaan säilyvän myös tulevaisuudessa. Yleiset kirjastot koetaan siis tärkeäksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja niiltä toivotaan paljon. Toivottavasti ihmisten kiinnostus ja arvostus säilyvät myös tulevaisuudessa, tällä on keskeinen vaikutus kirjastojen laadun ja merkityksen säilymiseen.

TUTKIMUSAINEISTO

Opetusministeriön julkaisut

Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi, luettu 30.4.2011.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf?lang=fi>, luettu 30.4.2011.

Verkkokeskustelu

Mitä palveluja sinä odotat saavasi tulevaisuuden kirjastosta? <http://www.otakantaa.fi> -sivun foorumilla syksyllä 2008 7.10.-1.12. käyty Opetusministeriön aloittama verkkokeskustelu.

LÄHTEET

21 Good Reasons for Good Libraries. 2010.

<http://www.bideutschland.de/download/file/21%20gute%20gruende%20fuer%20gute%20bibliotheken-en.pdf>, luettu 17.2.2011.

Beger, G. et al. Library 2007. Strategy concept. 2004.

http://www.bideutschland.de/download/file/bibliothek_2007/bibliothek2007-englisch.pdf, luettu 17.2.2011.

Bibliotek 2009. Kulturen i siffror 2010:4. Kulturrådet.2010.

http://www.kulturradet.se/Documents/publikationer/2010/bibliotek_2009.pdf, luettu 21.2.2011.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola & Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos.

Tampere: Vastapaino.

Helovuori, M. 2004. Sodankäyntiä lähikirjastojen ympärillä. Retorinen analyysi Helsingin Sanomien vuoden 2002 kirjastokeskustelusta. Informaatiotutkimus 23 (3), 84-92.

Huysmans, F. & Hillebrink, C. The Future of the Dutch Public Library: ten years on. 2008. Netherlands institute for social research, SCP.

<http://www.scp.nl/english/dsresource?objectid=21996&type=org>, luettu 21.2.2011.

Ingefjord, A. 2010. Garaget - All This And Books Too. Teoksessa Holmgaard Larsen, J. (ed.) 2010. Nordic Public Libraries 2.0.

http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Nordic_public/Nordic_Public_Libraries_2.0.pdf, luettu 25.2.2011, 62-65.

Kansalliskirjasto.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/koordinointi/kayttajakysely2010.html>,
luettu 11.2.2011.

Ketonen, A. 2010. With You Through All of Life's Ups and Downs. Teoksessa
Holmgaard Larsen, J. (ed.) 2010. Nordic Public Libraries 2.0.
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Nordic_public/Nordic_Public_Libraries_2.0.pdf, luettu 25.2.2011, 99-102.

Lund, E. 2010. Opening the Library. Teoksessa Holmgaard Larsen, J. (ed.) 2010.
Nordic Public Libraries 2.0.
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Nordic_public/Nordic_Public_Libraries_2.0.pdf, luettu 24.2.2011, 59-61.

Mikkola, I. 2005. Kansa, kirjastot ja katkoshetki: lähikirjastojen lakkautuksia
vastustavien mielipidekirjoitusten diskurssianalyttistä tarkastelua. Tampereen
yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00467.pdf>, luettu 30.4.2011.

Miles, M.B. & Huberman, A.M. 1984. Qualitative data analysis: a sourcebook of new
methods. Beverly Hills: Sage.

Mäkinen, I. 1999. Heittämällä tulevaisuuteen: kirjastot vuoden 1961 jälkeen.
Teoksessa Mäkinen (toim.) Kirjastojen vuosisata. Yleiset kirjastot Suomessa 1900-
luvulla. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 163-214.

Mäkinen, I. 2009. Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta
vuosituhannen vaihteeseen. Teoksessa Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen
historia. Helsinki: BTJ Finland Oy, 384-463.

Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. 2. painos. Gaudeamus.

Principles for Good Libraries. Guidelines for Decision-Makers.2010.

<http://www.bideutschland.de/download/file/Guidelines%20for%20Decision-Makers%20.pdf>, luettu 17.2.2011.

Ponsimo, J., Drake, S. & Sannemann, J. 2010. Entresse Library. A Library in Running Shoes. Teoksessa Holmgaard Larsen, J. (ed.) 2010. Nordic Public Libraries 2.0.
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Nordic_public/Nordic_Public_Libraries_2.0.pdf, luettu 25.2.2011, 90-91.

Public's wishes revealed.

http://www.mla.gov.uk/news_and_views/press_releases/2010/ipsosmori, luettu 11.2.2011.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Slettvåg, S. 2010. Digitaltfortalt.no. Cultural Memorabilia on the Internet. Teoksessa Holmgaard Larsen, J. (ed.) 2010. Nordic Public Libraries 2.0.
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Nordic_public/Nordic_Public_Libraries_2.0.pdf, luettu 24.2.2011, 22-24.

Stenquist, B. 2004. Kirjastot poliittisella agendalla. Esimerkkejä Euroopasta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Usherwood, B. 2007. Equity and Excellence in the Public Library. Why Ignorance is Not our Heritage. Hampshire: Ashgate.

Vestergaard, L. 2010. Participation, Dialogue and New Universes. Library Service to Children on the Net. Teoksessa Holmgaard Larsen, J. (ed.) 2010. Nordic Public Libraries 2.0.
http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Nordic_public/Nordic_Public_Libraries_2.0.pdf, luettu 24.2.2011, 25-29.

What do the public want from libraries? User and non-user research - full research report. Ipsos MORI - Social Research Institute 2010.

http://www.mla.gov.uk/news_and_views/press_releases/2010/~~/media/Files/pdf/2010/research/What_do_the_public_want_from_libraries, luettu 11.2.2011.

Yleisten kirjastojen kansallinen käyttäjäkysely 2010. Kansalliskirjasto 2010.

http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/5zeol7ZX9/5piPTxSqB/Files/CurrentFile/Yleiset_yhteenveto_2010.pdf, luettu 11.2.2011.